

Ilmastokasvatuksen menetelmiä esiopetusikäisille - Opas varhaiskasvatusyksikkö Flooraan

Ella Koivula & Dina Lindqvist-Aalto

Laurea-ammattikorkeakoulu

Ilmastokasvatuksen menetelmiä esiopetusikäisille

- Opas varhaiskasvatusyksikkö Flooraan

Ella Koivula, Dina Lindqvist-Aalto
Sosiaalialan koulutusohjelma
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2020

Ella Koivula, Dina Lindqvist-Aalto

Ilmastokasvatuksen menetelmiä esiopetusikäisille - Opas varhaiskasvatusyksikkö Flooraan

Vuosi 2020 Sivumäärä 42

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä, kehittää ja tukea esiopetusikäisten ilmastokasvatusta. Tavoitteena oli varhaiskasvatusyksikön ilmastokasvatuksen kehittäminen, lasten ilmastotietoisuuden lisääminen ja kasvattajien tukeminen ilmastokasvatuksen toteuttamisessa. Ilmastokasvatus valikoitui opinnäytetyön aiheeksi, koska aihe on kansainvälisesti ajankohtainen ja tärkeä. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi Helsingin kaupungin varhaiskasvatusyksikkö Flooran Kastanjakylän esiopetusryhmä.

Teoreettinen viitekehys koostui esiopetusikäisten oppimisesta toiminnallisuuden näkökulmasta ja kasvattajan toiminnasta oppimisen tukena. Teoriassa käsiteltiin ilmastokasvatustaan lähikäsitteiden avulla. Teoriaan liittyi myös lasten ilmastokasvatuksen eri keinot.

Opinnäytetyön toteutustapa oli toiminnallinen ja kehittämispainotteinen. Opinnäytetyön produktiona tehtiin ilmastokasvatusopas, joka on tarkoitettu esiopetuksen kasvattajille ja sitä voidaan tarkastella yhdessä lasten kanssa. Oppaan toteutus ja kehittäminen pohjautui lapsilähtöisyyteen ja palautteisiin. Visuaalisin ja tarinallisin keinoin oppaaseen koottiin monia erilaisia toiminnallisia teematuokioita, joilla ilmastokasvatuksen aihepiirejä voidaan käsitellä lasten kanssa positiivisesta näkökulmasta. Oppaaseen kehitettiin lisäksi muuta toimintatuokioiden tavoitteita tukevaa materiaalia. Oppaan kehittämisessä käytettiin toiminnallisia menetelmiä kehittämistoiminnan vaiheiden mukaisesti.

Oppaasta saatiin kattavaa palautetta ja kehittämisprosessi oli monivaiheinen ja tuottoisa. Esiopetuksen opettajan kokoaman palautteen mukaan opas tukee hyvin esiopetuksen tavoitteita ja on kokonaisuutena toimiva ja monipuolinen. Opas otettiin esiopetusryhmässä käyttöön ja sitä aiotaan hyödyntää jatkossakin.

Oppaan jatkokehittämismahdollisuudet ovat laajat ja varhaiskasvatusyksikkö Flooran lisäksi sitä voi käyttää myös muut ilmastokasvatuksesta kiinnostuneet kasvattajat. Opasta voi hyödyntää soveltaen eri-ikäisten lasten kanssa.

Asiasanat: esiopetus, oppiminen, ilmastokasvatus, toiminnalliset menetelmät

Ella Koivula, Dina Lindqvist-Aalto

Climate education methods for preschool aged children - A guide for Early Childhood Education Unit Floora

Year

2020

Pages

42

The purpose of this thesis was to increase, develop and support climate education for preschool aged children. The aim was to develop an early childhood education unit's climate education, raise children's climate awareness and support educators in the implementation of climate education. Climate education was selected as the theme of the thesis, because the topic is globally current and important. The cooperation partner of the thesis was the Early Childhood Education Unit of the City of Helsinki, Floora's Kastanjakylä's preschool group.

The theoretical framework consisted of preschool aged children's learning from a functional point of view and the educator's actions to support learning. In theory, climate education was addressed through its related terms. The theory also involved different ways of children's climate education.

The implementation of the thesis was functional and development-oriented. As the production of the thesis a climate education guide was made, which is intended for preschool educators and can be examined together with children. The implementation and development of the guide was based on child-orientation and feedback. By visual and story-based means, the guide collated a wide range of functional thematic sessions to deal with the themes of climate education with children from a positive perspective. In addition, other material supporting the objectives of the sessions was developed. Functional methods were used to develop the guide according to the stages of development.

The guide received a lot of encompassing feedback and the development process was multi-staged and productive. According to the feedback gathered by the preschool teacher, the guide supports the objectives of preschool education and is functional and versatile as a whole. The guide was introduced in the preschool group and will be used in the future.

The possibilities for further development of the guide are extensive and it can also be used by other educators interested in climate education in addition to Early Childhood Education Unit Floora. The guide can be used as an adapted version with children of different ages.

Keywords: preschool, learning, climate education, functional methods

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Toiminnallisuus esiopetusikäisten oppimisessa	7
2.1	Esiopetus	7
2.2	Oppiminen.....	9
2.3	Esiopetusikäisten oppimisvalmiuksien kehittyminen	10
2.4	Kasvattajan toiminta esiopetusikäisten oppimisen tukemisessa	12
3	Ilmastokasvatus esiopetuksessa	14
3.1	Ilmastokasvatus.....	15
3.2	Ympäristö- ja kestävä kehityksen kasvatus	16
3.3	Ilmastokasvatuksen aihepiirin käsitteleminen lapsiryhmän kanssa	18
4	Opinnäytetyöprosessi	19
4.1	Yhteistyökumppani.....	20
4.2	Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus	21
4.3	Ilmastokasvatusopas	22
4.3.1	Oppaan sisältö	23
4.3.2	Kehittämisprosessi.....	24
5	Arviointi ja tulokset.....	27
5.1	Opinnäytetyö	27
5.2	Opas.....	28
6	Pohdinta	31
6.1	Eettisyys ja luotettavuus	31
6.2	Ilmastokasvatuksen tulevaisuus esiopetuksessa	32
	Lähteet.....	35
	Kuviot	40
	Liitteet	41

1 Johdanto

Ilmastonmuutos käsitetään vakavimpana ihmiskuntaa kohdanneena ympäristöongelmana, joka vaikuttaa luonnonympäristöihin ja ihmistoimintaan nyt sekä tulevaisuudessa (Sipari 2016, 4). Maan ilmasto on aina muuttunut, mutta lämpötila on noussut normaalia enemmän viimeisen 100 vuoden aikana (May 2017). Ilmaston muuttuminen ei kuitenkaan koskaan ole tapahtunut yhtä nopeasti kuin tällä hetkellä (What are climate change and global warming? 2020). Pieniläkin lämpötilojen muutoksilla voi olla suuria vaikutuksia maapallollamme. Ilmaston lämpeneminen on aiheuttanut muun muassa lumen ja jään sulamisen, valtamerien merenpinnan nousun sekä muuttanut tiettyjen kasvien kasvuajankohtaa. Tutkijoiden mukaan ihmiset pystyvät vaikuttamaan ilmastonmuutokseen. Ihmisten elämäntavat, kuten autolla ajaminen ja kodin lämmittäminen, vaikuttavat muutokseen kuluttamalla energiaa, jota tuotetaan esimerkiksi polttamalla öljyä tai hiiltä. Palamisen seurauksena kaasut siirtyvät ilmakehäämme ja aiheuttavat ilmaston lämpenemisen. (May 2017.) Ilmastonmuutos on tutkitusti ihmisten aiheuttamaa (What are climate change and global warming? 2020).

Maailmanlaajuinen ilmastonmuutos on aiheena ajankohtainen ja haluamme omalta osaltamme vaikuttaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseen ilmastoahdistusta aiheuttamatta. Ilmasto on aiheena yhteiskunnallisesti tärkeä ja lapsia halutaan opettaa toimimaan kestävän kehityksen mukaisesti tulevaisuutta varten. Suoritamme lisäksi varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden. Halusimme yhdistää opinnäytetyöhön nämä mielenkiinnon kohteemme ja saimme idean kehittää ilmastokasvatusoppaan esiopetukseen.

Teoreettinen viitekehiksemme koostuu esiopetusikäisten oppimisesta ja ilmastokasvatuksesta, ja se tukee oppaan perustaa ja tavoitteita. Painotamme sekä teoreettisessa viitekehiksessä että oppaassa toiminnallisuutta esiopetusikäisten oppimisessa. Opinnäytetyöllämme pyrimme vastaamaan yhteistyökumppanimme varhaiskasvatusyksikkö Flooran Kastanjakylän esiopetusryhmän tarpeeseen. Flooralla ei ole käytössään vastaavanlaista materiaalia ilmastokasvatuksen toteuttamiseen. Oppaassa on visuaalisin keinoin esitetty valmiiksi suunnitellut toiminnalliset ilmastokasvatustuokiot, joita esiopetusryhmän kasvattajat pystyvät hyödyntämään esiopetuksen arjessa. Lisäksi oppaaseen on koottu ilmastoaiheista kirjallisuutta ja internet-linkkejä kasvattajille, omaehtoisia tehtäviä lapsille ja luontoretki-ideoita. Opas on kehitetty esiopetusikäisille, mutta sitä voi soveltaen käyttää myös eri-ikäisten lasten kanssa.

Opinnäytetyöprosessin aikana lähetimme esiopetusryhmän opettajalle oppaastamme pilottiversion, jonka avulla esiopetuksen opettaja ohjasi ryhmässä eri teematuokioita, minkä jälkeen kehitimme ja arvioimme opasta palautteiden ja itsearvioinnin pohjalta.

Tarkoituksenamme on esiopetusikäisten ilmastokasvatuksen lisääminen, kehittäminen ja tukeminen. Keskeisiä tavoitteitamme on kehittää varhaiskasvatustyksikön ilmastokasvatusta, tukea kasvattajia ilmastokasvatuksen toteuttamisessa sekä lisätä lasten ilmastotietoisuutta positiivisin keinoin.

2 Toiminnallisuus esiopetusikäisten oppimisessa

Perusta elämänkaariajattelun mukaiselle oppimiselle ja kasvulle, henkilökohtaiselle kehitykselle ja yhteiskuntaan integroitumiselle luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaislapsuuden oppimiskokemuksilla on merkittävä yhteys myöhempään uusien asioiden omaksumiseen ja oppimiseen. (Euroopan komissio 2011, 2.) Lapsi oppii esiopetuksessa oppimaan (Jantunen, T. 2011, 57). Esiopetuksessa lapset oppivat liikkuen, leikkien, tutkien, itseään ilmaisten, tehden erilaisia työtehtäviä sekä taiteisiin perustuvan toiminnan kautta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 16.)

2.1 Esiopetus

Kaikille suomalaisille lapsille kuuluu maksuton esiopetus vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. Esiopetusta annetaan osana varhaiskasvatusta ja sen toimintaa säätelee perusopetuslaki (628/1998). Esiopetuksen kesto on neljä tuntia päivässä, mutta sen lisäksi lapselle voidaan hakea varhaiskasvatusta esiopetusajan ulkopuolelle. Esiopetukseen osallistuminen on jokaiselle lapselle velvoittavaa. Esiopetus kestää vuoden ja se aloitetaan vuotta ennen oppivelvollisuuden alkamista. (Esiopetus 2019a.) Esiopetusta voidaan järjestää päiväkodeissa ja kouluissa. Lapsen huoltajan vastuulla on pitää huolta oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna lapsen esiopetukseen osallistumisesta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12.)

Kunnalla on velvollisuus järjestää alueelle asuville lapsille esiopetusta. Kunta voi perustaa kuntayhtymän muiden kuntien kanssa, joka mahdollistaa esiopetuksen antamisen alueen lapsille kuntayhtymän sisällä. Esiopetus voidaan hankkia myös muulta julkiselta tai yksityiseltä palveluntuottajalta, mutta kunnan velvollisuuksiin kuuluu vastata siitä, että esiopetuspalveluiden järjestäjä noudattaa perusopetuslakia. (Perusopetuslaki 628/1998, 4 §.) Opetuksessa käytettävät välineet, ruoka, oppimateriaalit ja oppilashuolto kuuluvat maksuttomaan opetukseen. Lapsella on oikeus myös maksuttomaan kuljetukseen, jos matka esiopetukseen on yli viisi kilometriä pitkä tai jos lapsella on matkanteossa muita vaikeuksia. (Mitä on esiopetus? 2019.)

Esiopetuksen tavoitteena on tukea lasten kehitystä, oppimista ja kasvua. Esiopetuksessa lapset saavat hyvän pohjan elinikäiselle oppimiselle. Esiopetuksessa oppimista tapahtuu lapsilähteisesti ja lapsen minäkuvan kehittäminen oppijana on tärkeää. Oppimisen yksi tehtävistä on lasten mahdollisten tuen tarpeiden varhainen tunnistaminen, tuen antaminen ja vaikeuksien

ennaltaehkäisy. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12.) Esiopetuksessa tavoitteena on kehittää lasten oppimisedellytyksiä, opettaa lapsille tarpeellisia tietoja ja taitoja elämään, tukea lasten eettistä ajattelua sekä kasvua ihmisyyteen osana varhaiskasvatusta. (Perusopetuslaki 628/1998, 2 §.) Esiopetuksessa tuetaan ja seurataan lasten fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen kehityksen lisäksi heidän tietojen ja taitojen kehittymistä. Lapset tutustuvat lähiympäristöön ja sen moninaisuuteen esiopetuksen aikana. Erilaisissa oppimisympäristöissä tutustutaan lasten mielenkiinnon kohteisiin yhdessä ja lapsille tarjotaan tilaisuuksia ilmaisun eri muotoihin, vuorovaikutukseen ja uusiin kokemuksiin. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 14-15.)

Esiopetuksessa vahvistetaan lasten oppimisedellytyksiä, myönteistä minäkuvaa ja sosiaalisia taitoja harjoittelemalla erilaisia ilmaisun muotoja. Lapset harjoittelevat esiopetuksessa suullisen ja kehollisen, kuvataiteellisen, käsitöiden sekä musiikillisen ilmaisun perustaitoja, mikä tukee lasten itsesäätelytaitojen ja keskittymiskyvyn kehittymistä. Lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taidot vahvistuvat ja monilukutaito kehittyy, kun lapset tutustuvat ilmaisun ja kulttuurin eri muotoihin. Esiopetuksen arjessa käytettävien eri ilmaisumuotojen kautta voidaan tuoda esiin kulttuurista monimuotoisuutta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 31.)

Esiopetukseen kuuluu lasten yksilöllinen ja koko lapsiryhmän huomioiminen kokonaisvaltaisesti, jolloin pyritään tunnistamaan vaikeudet mahdollisimman pian. Työtapojen, ryhmien muuntelu, erilaiset oppimistehtävät ja opettajien välinen kommunikaatio ovat hyviä keinoja ehkäistä lasten vaikeuksia kasvaa ja oppia. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 45.) Huoltajan ja lapsen kanssa tehtävä yhteistyö on erityisen tärkeää tuen tarpeen tunnistamisessa, suunnittelussa, antamisessa ja arvioinnissa. Jos lapsella huomataan olevan vaikeuksia oppimisen tai kasvun kanssa esiopetuksessa, voidaan lapselle antaa tarvitsemansa tuki. Lapsi voi saada yhtä kolmesta eri tukitasosta kerrallaan ja tukea annetaan niin kauan kuin se on tarpeellista. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuki 2020.) Esiopetuksessa annettavia tukiausteita on kolmea erilaista; yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tukimuodot, joita annetaan, ovat esimerkiksi avustaja- ja tulkitsemispalvelu, osa-aikainen erityisopetus tai tarvittavien apuvälineiden käyttö. Lapsen tuen tarpeen varhainen tunnistaminen mahdollistaa lapselle oikeanlaisen tuen antamisen ja näin ennaltaehkäisee lapsen ongelmien lisääntymisen ja mahdollisia oppimisvaikeuksia. Tuen antamisen pitää aina olla suunniteltua, mukautuvaa ja arviointien kautta tarpeen mukaan vaihtuvaa. (Oppimisen ja koulunkäynnin tuki 2020; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 44.)

2.2 Oppiminen

Oppimisprosessi on vuorovaikutteista. Oppijan tiedoissa, taidoissa ja asenteissa tapahtuu muutoksia pysyvästi. Oppiminen tarkoittaa uusien tietojen ja taitojen omaksumista tiedostetusti tai tiedostamattomasti. (Oppimisteoriat ja -strategiat 2020.) Oppiminen on myös kokoai-kaista; kaikki mitä ihminen tekee sekä kokee, on oppimista. Oppimisessa olennaista on muisti ja sen avulla toimiminen. Ihminen ei pysty muistamaan kaikkea kokemaansa, joten ihminen luo sisäisiä mielikuvia tapahtumista ja sitä kautta oppii ymmärtämään ympäristöään. Muistin avulla pystyy palauttamaan mieleen menneisyyden tapahtumia, ennakoita seuraavia tapahtumia sekä eritellä tapahtumia opittujen asioiden avulla. Muistin avulla ihminen myös tietää, millä tavalla missäkin tilanteessa tulee käyttäytyä ja pystyy ennakoimaan arjen tilanteita. Sisäisten mielikuvien avulla ihminen kykenee viivästettyyn jäljittelyyn eli jäljittelemään kohteita, jotka eivät ole saatavilla. Viivästetty jäljittely edellyttää tapahtuman tarkastelun jäsentämistä ja havainnoivaa oppimista. Tällöin ihminen oppii näkemästään ja myöhemmin kykenee näköhavainnon avulla jäljentämään näkemäänsä itse omassa toiminnassaan. (Nurmi ym. 2014, 56-57.)

Neurotieteessä ihmisen oppiminen jaetaan kahteen eri tapaan oppia; assosiatiivinen ja ei-assosiatiivinen oppiminen. Oppiminen on assosiatiivista, kun hermosolu saa monesta eri hermosolusta syötteitä ja tämän avulla pystyy kuljettamaan viestejä edemmäs ja oppiminen alkaa. Ei-assosiatiivinen oppiminen on habituaatiota eli tottumista ja sensitiisaatiota eli herkistymistä. Habituaatiossa hermosolu tottuu samaan syötteeseen eikä enää välitä viestiä edemmäs, kun taas sensitiisaatiossa hermosolu herkistyy ja tällöin vähemmästä syötemäärästä lähettää viestiä edemmäs. (Krause & Sajaniemi 2012, 9.) Jo ensimmäisestä päivästä lähtien ihmisellä on valmiuksia oppia uusia asioita. Oppimisen perusmuoto eli assosiatiivinen oppiminen sekä sen lisäksi herkistyminen ja tottuminen kokoavat oppimisen perustan. (Nurmi ym. 2014, 29.)

Oppiminen muodostuu tunteista, toiminnasta, aistihavainnoista, ajattelusta ja kehollisista kokemuksista. Lapset oppivat opettajien, toisten lasten, lähiympäristön ja eri yhteisöjen vuorovaikutuksen avulla uusia tietoja ja taitoja. Lasten oma toiminta, tahto, kehitys ja luottamus omiin kykyihin oppijina on oleellista uuden oppimisessa. Oma osaaminen kehittyy luovan toiminnan, leikkien, tunnekokemusten, tutkimisen, työtehtävien, ilon ja liikkumisen myötä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 16.) Lapset oppivat erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä koko ajan. Toimiessaan vuorovaikutuksessa ihmisten ja ympäristön kanssa lapset ovat aktiivisia oppijoita käsitellessään ja jäsentäessään tietoa. (Jantunen, M. 2011, 10.) Lapsen kognitiivista kehitystä pystytään tarkastelemaan lapsen kyvyllä suuntautua hänelle uusiin asioihin, millä tavalla lapsi reagoi tuttuun asiaan ja muutokseen, tai siitä, miten oppimisen kehitys vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen. (Nurmi ym. 2014, 29.)

Lasten tiedonnälkä kehittyy vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa. Lapsi on innokas ja viireä hankkimaan tietoa, kun hänen mielenpohjansa on muuntumiskykyinen. Tällöin uusi tietoaaines jää mieleen helpommin. Mielikuvituksella on erityinen vaikutus oppimiseen; uuden tiedon liittämiseen aiemmin opittuun tarvitaan kykyä mielikuvitukseen. Jotta oppija omaksuisi uuden tiedon, on tiedon oltava yhteensopivaa aiemmin opitun kanssa. (Jantunen, T. 2011, 59-60.)

2.3 Esiopetusikäisten oppimisvalmiuksien kehittyminen

Esiopetuksessa tuetaan lasten halua oppia yksin ja yhdessä asettamalla tavoitteita omalle ja yhteiselle toiminnalle (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 16). Esiopetuksessa tulisi kiinnittää erityistä huomiota lapsen yleisten oppimisvalmiuksien kehittymisen edellytyksiin. Tärkeää lapsen yleisten oppimisvalmiuksien kehittymiselle on yhdistää eri aistien tuoma tieto. Lapsella on liikkeessään aktiivisesti käytössään kaikki aistit, joten liikunnalliset leikit, pelit ja tehtävät antavat hyvän mahdollisuuden oppimisvalmiuksien kehittämiseksi. (Luukkonen & Sääkslahti 2004; Pönkkö & Sääkslahti 2013, Sääkslahden 2015, 37-38 mukaan.)

Oppimista edistävät uutta luova toiminta ja myönteiset tunnekokemukset, ja tavoitteena on, että lapsissa herää halu oppia lisää uusien tietojen ja taitojen oppimisen kautta. Lähtökohdiana oppimisessa esiopetuksessa on lapsen osaaminen ja aiemmat kokemukset, ja uusilla opittavilla tiedoilla ja taidoilla on tärkeä olla yhteys lasten kokemusmaailmaan ja arkeen. Lapset omaksuvat esiopetuksen oppimiskäsityksen mukaan uusia tietoja ja taitoja vuorovaikutuksen kautta toisten lasten, opettajien, lähiympäristön ja eri yhteisöjen kanssa. Oppimisessa yhdistyy tunteet, toiminta, aistihavainnot, ajattelu ja keholliset kokemukset. Oppimisessa on olennaista lasten oma toiminta. Lasten tahdolla, luottamuksella omiin mahdollisuuksiin oppijana ja kehittyvällä taidolla yhdessä toimimiselle on myös merkitystä oppimiselle. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 16.)

Esiopetusikäisen taidot pääsevät valloilleen tutussa toimintaympäristössä. Toiminnallisuus ja leikki on esiopetusikäiselle tärkeää, ja motorisesti esiopetusikäinen kehittykin nopeasti. (Jantunen, M. 2011, 11.) Luonteeltaan esiopetusikäisen lapsen oppiminen on kokonaisvaltaista. Lapsen mielenkiinnon herättää kaikki, mikä on elämyksellistä, elävää ja eriytymätöntä. (Jantunen, T. 2011, 61.) Lasten leikeissä tulee näkyväksi asioiden vertaileminen ja lajittelu erilaisten ominaisuuksien mukaisesti. Lapset nauttivat asioiden itse tekemisestä ja leikeistä. Leikit ovat luovia ja mielikuvituksellisia ja ne tuottavat lapsille paljon iloa arjessa. Leikkien mielekkyyden lisäksi ne ovat tärkeitä lasten oppimisen ja älyllisen kehityksen vuoksi. Leikin avulla lasten omatoimisuus, suunnitelmallisuus, muisti, syysuhteiden oivallus ja oman itsensä tunteminen paranevat. (5-6-vuotiaan älyllinen kehitys 2017.) Esiopetusikäiset lapset leikkivät myös mielellään roolileikkien lisäksi sääntöleikkejä, joissa lapset

harjoittelevat tottelemista ja erilaisia sääntöjä. He oppivat leikkimään niitä hiljalleen myös ilman aikuisen mukanaoloa. (Jantunen, M. 2011, 11.)

Esiopetusikäiset ovat kiinnostuneita myös asioiden syistä ja seurauksista, ja he haluavat tietää moniin askarruttaviin asioihin vastauksia. Lapset kyselevät paljon aikuisilta ja haluavat itsekin kokeilla uusia asioita sekä ilmiöitä. Esiopetusikäisten lasten muisti on kehittynyt paljon ja lapset pystyvät muistamaan jopa vuodenkin takaisia asioita. Apukeinoja muistamisen parantamiseksi 5-6 vuotiaat lapset osaavat vielä huonosti käyttää toiminnassaan. (5-6-vuotiaan älyllinen kehitys 2017.) 6-vuotias oppii uusia asioita mieluiten kokeillen ja leikkien, ja ajattelutoiminnot kehittyvät nopeasti. Esiopetusikäinen pystyy hyödyntämään jo mielikuvia pohdinnossaan sekä pohtimaan erilaisia ilmiöitä ja niiden syitä. Erilaisia ilmiöitä lapsi kokeilee suunnittelemalla ja tekemällä kokeita. Esiopetusiässä lapsi pystyy melko hyvin keskittymään työhönsä ja viimeistelemään sen. Lapsi muodostaa omia mielipiteitä ja hänen tiedonhaluaan on tärkeä tukea vastailemalla hänen kysymyksiinsä sekä etsimällä vastauksia yhdessä. Keskustelemalla asioita aikuisen kanssa lapsen sanavarasto, muisti ja ajattelukyky kehittyvät. (6-7-vuotiaan älyllinen kehitys 2017.)

Lapselle keskeinen kouluvalmius on valmius tarinoiden ymmärtämiseen ja kertomiseen, joten taitoja on tärkeä tukea jo lapsen opetellessa niitä. Lasten kielellisten valmiuksien kehittymistä voidaan tutkimusten mukaan tukea vuorovaikutteisella lukemisella. (Silvén ym. 2013, 63-64.) Kielelliset taidot kehittyvät hedelmällisimmin taiteellisen toiminnan ja leikin avulla (Jantunen, T. 2011, 57). Esiopetuksessa aloitetaan oppimaan harjoitteleminen koulutehtävien avulla. Esiopetusikäiset lapset ovat kiinnostuneita koulumaisesta oppimisesta, vaikka lapset tarvitsetkin vielä runsaasti leikkiaikaa. Oppimaan harjoitteleminen aloitetaan taidoilla, joita koulussa lapset tulevat tarvitsemaan, näitä taitoja ovat esimerkiksi toisille puheenvuoron antaminen, ohjeiden seuraaminen ja keskittyminen. Lapsi oppii esiopetuksen aikana oikeanlaisen kynäotteen ja pitää kynä-paperi -tehtävistä. Lasta kiinnostaa kirjoittamaan, lukemaan ja laskemaan oppiminen. Varhaiskasvatuksessa edistetään lasten lukemaan oppimisen taitoja riittelyillä, saduilla, kirjaimilla, kuuntelemisella ja äänneiden opettelulla. (Karvonen & Lehtinen 2009, 30-31.)

Esiopetusikäisiä lapsia alkaa usein kiinnostamaan kirjaimet ja numerot. Lapset oppivat kirjoittamaan omat nimet sekä laskemaan alle kymmennumeroisia lukuja yhteen. (5-6-vuotiaan älyllinen kehitys 2017.) Kuuden vuoden iässä kirjat ovat lapsille mieluisia, ja jotkut lapset oppivatkin jo kirjoittamaan ja lukemaan (6-7-vuotiaan älyllinen kehitys 2017). Lapset oppivat esiopetusiässä myös matemaattisia käsitteitä, esimerkiksi täysi, tyhjä, puolet, enemmän ja vähemmän. He oppivat painoja, mittoja, lukumääriä, sekä laadun ilmauksia ja mielikuvia kuten kova ja murea. (Jantunen, T. 2011, 62.) Symmetria tulee piirtämisen ja rakentelun toimintoihin uutena piirteenä mukaan, jos lapsi on rakennellut ja piirtänyt paljon. Lapset voivat oppia myös kuvakirjoitusta. (Jantunen, M. 2011, 11.)

6-8-vuotiaat lapset pystyvät taitavasti jo tulkitsemaan näkemäänsä omilla liikkeillään tai kehollaan. Liikkeen avulla erilaisten kirjainten, numeroiden, kuvien ja patsaiden esittäminen tai muodostaminen kiinnostaa. Se kehittää lapsen oman tilan ja kehon hahmotusta. (Luukkonen & Sääkslahti 2004, Sääkslahti 2015, 39 mukaan.) 6-8-vuotiaita kiinnostaa myös tulkita musiikin eri sävyjä. Tässä vaiheessa taitavalla liikkujalla on jo liikkumiseensa oma rytmi, ja liikkuminen näyttää sujuvalta ja tasapainoiselta, jolloin voidaan sanoa, että lapsella on ”hyvä koordinaatio”. (Luukkonen & Sääkslahti 2004, Sääkslahti 2015, 39 mukaan.) Musiikillinen oppiminen on prosessina kokonaisvaltainen ja vaikuttaa yksilön persoonallisuuden kehitykseen yhdistämällä lapsen ajattelun, tuntemisen ja toiminnan hänen tietoiseen sekä tiedostamattomaan kokemusmaailmaan. Esiopetusikäinen osaa esimerkiksi kävellä rytmin mukaisesti ja taputtaa sanarytmiiä sekä nauttii musiikillisista leikeistä ja ryhmätansseista. Lapsi osaa myös laulaa yhä tarkemmin opetettuja lauluja. Ennen kouluikää voidaan kehittää lapsen musiikillista ajattelua leikin avulla. (Ruokonen 2001, 121-126.)

Varhaiskasvatuksessa luodaan perusta myös tunnetaitojen kehittymiselle, joka edellyttää kasvun rauhaa. Lapsen tunneilmaston ja tahdon kehittyminen ennen kouluikää on tärkeää, jotta kehittymättömyys ei ilmene koulussa siten, että lapsi ei osaa ottaa muita lapsia huomioon myönteisellä tavalla. Lapsi voi tällöin peilata omaa turvattomuuttaan ja tunne-epävarmuuttaan muihin lapsiin. Tunnetaitojen perustan oppimiseen liittyy myös ohjeiden kuuntelemisen ja oman vuoron odottamisen oppiminen. (Jantunen, T. 2011, 57-59.)

2.4 Kasvattajan toiminta esiopetusikäisten oppimisen tukemisessa

Pedagogisen toiminnan perustaa on ymmärrys lapsuuden merkityksestä ja lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen tietämys. Jokainen lapsi on tärkeää tuntea ja yksilöllinen kehitys ottaa huomioon. Mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet henkilöstön ja lasten välillä vaikuttaa merkittävästi lapsen tuntemiseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 19.) Lapsi on kohdattava esiopetuksessa kokonaisena; kasvattajan on tärkeä hahmottaa lapsen inhimillisen toiminnan taustalle niin tiedollisen kuin sekä tahdon että tunteen kehityksen. Kasvatuksen painopiste esiopetuksessa pitäisi vielä olla tahdon ja tunteen kehittymisessä. (Jantunen, T. 2011, 57.) Lapsen oppimisessa kasvattajan antama tuki on tärkeää. Lapsi tarvitsee myönteistä palautetta edistymisestä sekä yrittämisestä. (Karvonen & Lehtinen 2009, 32.) Kasvattajan ollessa lapsesta uteliaan kiinnostunut erityisenä ja ainutkertaisena, saa lapsi kasvuunsa hyväksynnän kautta voimaa. Lapselle tulisi antaa palautetta, joka on suoraa ja kannustavaa. Lapsen itsetunto kasvaa saamansa kunnioituksen avulla ja kunnioitusta kasvattaja voi osoittaa esimerkiksi kysymällä lapsen ajatuksia tai leikkimällä lapsen kanssa aidosti läsnä ollen. (Jantunen & Mäkelä 79-80.)

Lasten kehitystä tuetaan siten, että he oppivat käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23). Osallisuuden kokemus kasvattaa lapsesta

osallistuvaa yhteisön jäsentä. Yhteisön toimintakyvyn ja tulevaisuuden kannalta lapsen kasvattaminen yhteisöllisyyteen on tärkeää. Kasvattajan tulisi sanoittaa tunteita ja kokemuksia lapselle, koska se opettaa tunnistamaan itseään ja omia tunteita. Lapsi tarvitsee tunteiden hyväksymisen ja niiden elämisen opettelussa aikuisen kannustuksen ja tuen. (Jantunen & Mäkelä 79-80.) Lasta ei saa verrata muihin lapsiin tai esimerkiksi pelotella koulun alkamisesta, vaan auttaa, neuvoa ja kertoo lapselle tulevasta. Kasvattajan on hyvä kertoa lapselle, että kaikki ihmiset tekevät joskus virheitä ja kukaan ei voi osata kaikkea. Luottamus- ja vastuutehtävien antaminen lapsen taitojen mukaisesti tukevat lapsen oppimista. Myös lapsen rohkaiseminen ja innostaminen uusien asioiden kokeiluun on hyvä tapa tukea lapsen kehitystä. Satujen ja tarinoiden lukeminen lapselle on silloinkin vielä tarpeellista, kun lapsi on oppinut lukemaan itse. (Karvonen & Lehtinen 2009, 32.)

Lapset oppivat tehokkaammin, ponnistelevat enemmän ja kokevat myönteisempiä tunteita, jos aikuiset pystyvät vastaamaan lasten yhteenkuuluvuuden, itsenäisyyden ja pätevyyden tarpeisiin. Vuorovaikutuksen aikana kasvattajan tavalla kannustaa ja tukea lapsen yrittämistä sekä sitoutua lapsen tarpeisiin on merkittäviä vaikutuksia lapsen itseohjautuvuuden kehittymiseen. Lapsen haluun yrittää haastavissa tilanteissa tukee aikuisen osoittama, lapsen omaehtoiseen ponnisteluun kohdistuva, positiivinen vahvistaminen ja hyväksyntä. (Silvén, Mattinen, Lepola & Husu 2013, 58.) Esi- ja alkuopetuksen vuorovaikutuksen laadulla on suuri merkitys opettajasuhteen ja koulumenestyksen kehittymiselle, etenkin niille lapsille, joilla on havaittu ongelmia oppimisessa, tarkkaavaisuudessa, käyttäytymisessä ja sosiaalisissa taidoissa. Esi- ja alkuopettajan antama tuki on tutkitusti yhteydessä lapsen oppimiseen ja motivaatioon. (Silvén ym. 2013, 59.)

Esiopetuksessa suunnitellaan toimintaa lapsilähtöisesti ja toiminnalla vahvistetaan lapsen käsitystä itsestään oppijana ja omaa myönteistä minäkuvaa (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12). Varhaiskasvatuksessa lapsilähtöisyys on lasten kuulemista ja niin heidän tarpeidensa kuin ideoidensa huomioimista. Lapsilähtöiseen pedagogiikkaan liittyy myös näkökulmat lapsen osallisuuteen ja toimijuuteen. Lapsella ajatellaan olevan mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä ja ympäröivään maailmaan sekä hänen olevan kykeneväinen siihen. (Roos 2015, 48-51.) Lapsilähtöisessä kasvatuksessa lähtökohtana pidetään lapsuuden olemuksen etsimistä. Esiopetuksessa lapsen tasapainoista kehitystä voi edistää huolehtimalla lapsen fyysisistä ja psyykkisistä tarpeista. Kodinomaisen ilmapiirin luominen on olennaista lapsilähtöisessä esiopetuksessa. Lapsen mielikuvituksen kasvattamisen perusta on lapsen oman ajattelun hyväksyminen. (Jantunen, T. 2011, 58.) Kasvattajan on tärkeä tukea lapselle ominaista tapaa nähdä maailma (Virkki 2015, 33; Jantunen, T. 2011, 58).

Jantunen (2011) mukaan lapsilähtöisyys on aidoimmillaan sitä, että ”lapsi saa olla lapsi lapsen maailmassa”. Lapsilähtöisyyden toteutumisessa aikuisen rooli on tärkeä. Aikuisen pitää olla turvallinen aikuinen määrittämällä lapselle rajat ja uskaltamalla pitää niistä kiinni.

Päiväkodissa kasvattajat määrittävät lapsiryhmän rajat ja ovat vastuussa lapsiryhmän säännöistä, vaikka isompien ryhmässä lapset otettaisiin mukaan päättämään niistä. Päiväkodin arkeen on tärkeä luoda tilanteita, joissa lapsen ja aikuisen välinen vuorovaikutus mahdollistetaan. Näin syntyy aitoja kohtaamisia, joissa aikuinen voi huomioida lapsen aloitteet. Aidon lapsilähtöisyyden avulla lapsi alkaa tutkia itseään, oman osaamisensa rajoja ja ympäristöään. (Jantunen, M. 2011, 6-10.) Lapsilähtöisessä kasvatuksessa aikuisen ja lapsen välinen kumppanuus sekä toistensa arvostus korostuvat. Lapsilähtöinen kasvattaja varmistaa, että lapsella on tilaisuus suunnata omaa toimintaansa mielenkiinnon kohteidensa pohjalta samalla, kun kasvattaja tarjoaa hänelle ohjausta. Lapsilähtöinen kasvattaja toimii sensitiivisesti ottaen huomioon lasten tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. (Koivula, Siippainen & Eerola-Pennanen 2017, 135.)

Varhaiskasvatuksessa lähemmäksi lasten maailmaa päästään pienryhmätöinnossa. Pienryhmissä kasvattajan suunnittelema tavoitteellinen toiminta perustuu lapselle ominaiseen tapaan toimia ja toiminnan tavoitteet perustuvat kasvattajan tuntemukseen omasta lapsiryhmästä. Lapsilähtöinen kasvattaja toimii pienryhmässä pääasiallisesti innostajana ja haastajana sekä uskaltaa ottaa vastaan lasten aloitteita. (Jantunen, M. 2011, 10.) Lapsen oma-aloitteellisuutta tuetaan lapsilähtöisessä toiminnassa, joka pohjautuu lapsen omiin intresseihin ja kehitykseen. Lapsilähtöisessä ajattelussa pidetään ensisijaisena lapsen omaa toimintaa, tiedon rakentumista vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa ja lapsille merkityksellisiä kokemuksia. Opetuksellisuus lapsilähtöisyydessä pyritään integroimaan lapsille tärkeisiin toimintoihin. (Virkki 2015, 33.) Jotta jokainen lapsi saisi aikuisen huomiota lapsiryhmässä, tulisi ryhmän olla tarpeeksi pieni, koska huomion saaminen vaikuttaa lapsen sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja omanarvontunteeseen (Jantunen, T. 2011, 58).

3 Ilmastokasvatus esiopetuksessa

Kasvatuksen myötä välittyvät, uudistuu ja muovautuu kulttuuriset tavat, arvot ja normit ja sen tavoitteena on osaltaan siirtää tärkeinä pidettyjä arvoja sekä kulttuuriperintöä edelleen seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksella vaikutetaan lasten itseohjautuvuuteen ohjaamalla heitä muodostamaan omia mielipiteitä, toimimaan eettisesti kestävästi ja arvioimaan ajattelu- ja toimintatapoja kriittisesti. Kasvatuksen avulla pyritään vaikuttamaan myös siihen, että lapset oppivat havaitsemaan oman toiminnan vaikutukset ympäristöön ja muihin ihmisiin ohjaamalla tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muodostumista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 23.)

Kestävän elämäntavan periaatteet tunnustetaan ja niitä noudatetaan varhaiskasvatuksessa sosiaalinen, taloudellinen, kulttuurinen ja ekologinen ulottuvuus huomioiden. Ekososiaaliselle sivistykselle luodaan perustaa varhaiskasvatuksessa siten, että ekologisen kestävyys

ymmärretään olevan sosiaalisen kestävyuden ja ihmisoikeuksien toteutumisen edellytys. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 21.)

3.1 Ilmastokasvatus

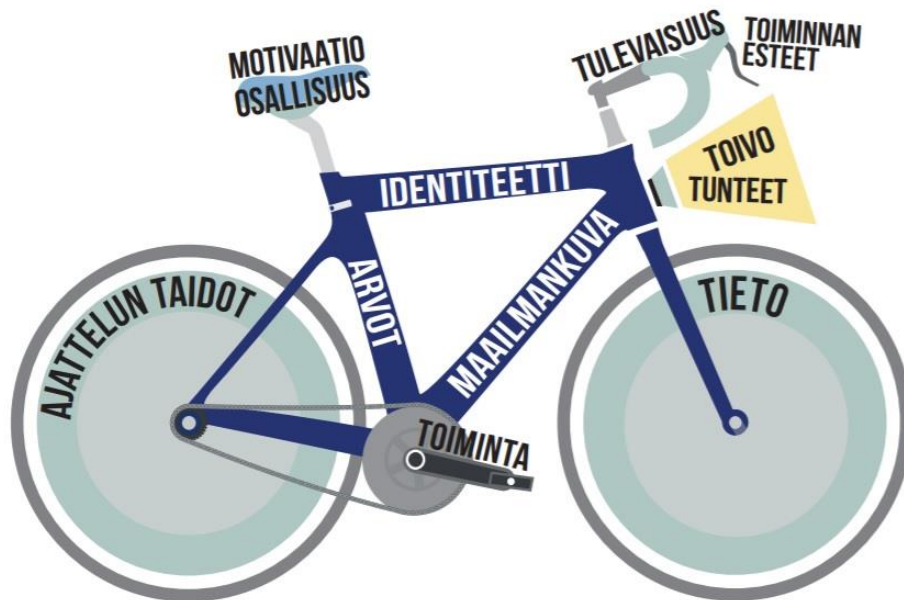
Kansainvälisessä kirjallisuudessa käytetään sekä ilmastonmuutoskasvatuksen (climate change education) että ilmastokasvatuksen (climate education) käsitteitä, joilla viitataan usein ilmastonmuutosta käsittelevään oppimiseen ja opetukseen. Ilmastonmuutoskasvatuksen käsitteen käyttäminen ei ole kuitenkaan vakiintunut suomen kielessä. (Tolppanen, Aarnio-Linnanvuori, Cantell & Lehtonen 2017, 457.) Käytämme tässä opinnäytetyössä ilmastokasvatuksen käsitettä, jota suosii esimerkiksi Suomen ilmastopaneeli. Käsittelemme esiopetuksen ilmastokasvatusta ilmastokasvatuksen lähikäsitteiden, kuten ympäristökasvatuksen ja kestävä kehityksen kasvatuksen käsitteiden avulla. Ilmastokasvatus on käsitteenä suhteellisen uusi, eikä se ole siksi vielä yleisesti laaja-alaisesti käytössä (Lehtonen & Cantell 2015, 6).

Ilmastokasvatusta toteutetaan Suomessa varhaiskasvatuksen lisäksi perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa sekä aikuisten parissa esimerkiksi eri järjestöissä ja kunnallisissa palveluissa. Ilmastokasvatusta on huomioitu laaja-alaisemmin ja siihen on tullut uusia toimijoita. (Lehtonen & Cantell 2015, 3.) Ilmastokasvatuksella pyritään rakentamaan kestävää tulevaisuutta, vahvistamaan osallistumista ja harjoittelemaan vaikuttamisen taitoja niin arjen kuin yhteiskunnallisellakin tasolla. Ilmastokasvatuksen osalta keskeistä on ymmärtää syvällisesti ilmastonmuutos ilmiönä sekä kehittää toimintaa ja käyttäytymistä ilmastonmuutosta hillitseväksi ja siihen sopeutuvaksi. (Sipari 2016, 9; Lehtonen & Cantell 2015, 3.) Keskeisimpiin ilmastokasvatuksen tavoitteisiin kuuluu laadukkaan ilmasto-osaamisen ja -ymmärryksen tuottaminen. Ilmastokasvatus tuo kestävään kehitykseen, ympäristö-, tulevaisuus- ja globaalikasvatukseen näkökulmia liittyen erityisesti ilmastoon, ilmastovastuullisuuteen ja muutoksen välttämättömyyteen. (Lehtonen & Cantell 2015, 4-6.) Ihmisiä voidaan osallistaa ja sitouttaa ilmastokasvatuksella toimimaan ilmaston hyväksi (Järvelä ym. 2018,10).

Lehtosen ja Cantellin (2015, 3) mukaan tarve ilmastokasvatukselle on lisääntynyt viime vuosina muun muassa siksi, että ilmastonmuutoksen vaikutuksia näkyy yhä enemmän kaikkialla luonnossa ja yhteiskunnassa. Ilmastonmuutos on nostettu suomalaisen kouluopetuksen sisällöllisiin tavoitteisiin ensimmäistä kertaa vuonna 2016 (Sipari 2016, 9; Lehtonen & Cantell 2015, 3). Tuleville sukupolville on tärkeä opettaa ilmastoon ja sen muutokseen liittyviä aiheita, jotta he pystyisivät sekä käsittelemään informaatiotulvaa ja aiheisiin liittyviä eri perspektiivejä kriittisesti että säilyttämään ja suojelemaan ympäristömme monimuotoisuutta. (Hung 2014, 18.) Ilmastonmuutos on osa moninaisia ympäristö- ja kestävyysongelmia ja kestävä kehityksen mukaisella elämäntavalla on pyritty ratkaisemaan sitä. Ilmastonmuutoksen etenemisessä ihmisten toiminnalla on ratkaiseva merkitys, vaikka nykyisten tutkimusten mukaan ilmastonmuutosta ei pystytä enää pysäyttämään. Katastrofaalinen ilmastonmuutos voidaan

kuitenkin edelleen halutessa estää, ja ilmastotoimiin tarvitaan mukaan esimerkiksi valtioita, yrityksiä, kouluja ja kuntia, jotka toimivat yhdessä omissa rooleissaan ilmaston puolesta. Ilmastomuutosta hahmotetaan eri tieteenaloilla erilaisista näkökulmista ja erilaiset puolet ilmiöstä painottuvat niissä eri tavoin. (Sipari 2016, 4-6.)

Ilmastokasvatuksesta on tehty kokonaisvaltainen ilmastokasvatuksen polkupyörämalli (Kuvio 1), jonka tarkoituksena on ilmentää ilmastokasvatuksen erityiskysymyksiä ja monialaista luonnetta. Mallissa esitetään ilmastokasvatuksen tärkeät osa-alueet ja se perustuu tutkimukseen. (Tolppanen ym. 2017, 456.) Polkupyörämallissa on käytetty apuna aiempia ympäristökasvatusmalleja sekä Lehtosen ja Cantellin (2015) mallia ilmastokasvatukseen liittyen. Mallia pystyy hyödyntämään ilmasto-opetuksen kehittämässä. (Tolppanen ym. 2017, 459.)

Kuvio 1: Kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen polkupyörämalli (Tolppanen ym. 2017)

3.2 Ympäristö- ja kestävän kehityksen kasvatusta

Ilmastokasvatusta on yksi osa-alue kestävän kehityksen kasvatuksessa. Ilmastokasvatuksen lähi-käsitteitä kestävän kehityksen kasvatukseen lisäksi ovat ympäristökasvatusta, ekososiaalisen sivistys, kansalais-, ihmisoikeus- ja globaalikasvatusta, sekä media- ja tulevaisuuskasvatusta. (Sipari 2016, 9; Lehtonen & Cantell 2015, 3.) Ihmisen kasvaminen ympäristötietoiseksi on yksi sekä ympäristökasvatuksen että kestävän kehityksen kasvatuksen päätavoitteista. Ympäristötietoisuudella tarkoitetaan tapaa toimia mahdollisimman vähän ympäristöä kuormittavalla tavalla. Ympäristötietoisella tavalla toimiva ihminen on ympäristömyönteinen ja tietää, että toimintatapoja voi parantaa tiedolla ja taidolla, motivaatiolla, myönteisellä asenteella, kekseliäisyydellä ja luovuudella. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 22-23.)

Ympäristökasvatuksen käsite yleistyi 1960-luvulla, kun huoli ympäristön tilanteesta alkoi kasvaa. Huoli ympäristöstä alkoi, kun tutkimuksissa huomattiin vesistöjen, ilmakehän ja maaperän lisääntynyt saastuminen. Tieto siitä, että ympäristön saasteet vaikuttavat eliöihin ja eliöiden kautta myrkyt kulkeutuvat ihmisten elimistöön, saivat ihmiset huolestumaan maapallon tilanteesta. Ympäristökasvatuksen tavoitteena on lisätä ihmisten positiivista asennetta omaan ympäristöön ja saada ihmiset tiedostamaan, kuinka riippuvaisia kaikki ihmiset ovat ympäristöstä. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 19.)

Varhaiskasvatuksessa ympäristökasvatus on jaettu kolmeen eri ulottuvuuteen, jotka ovat ympäristön puolesta toimiminen sekä oppiminen ympäristössä ja ympäristöstä. Myönteisten luontokokemusten avulla lapsi oppii pitämään luonnosta ja lähiympäristöstään. Luonnon havainnointi, tutkiminen ja keskusteleminen edesauttavat lapsen taitoa luontokappaleiden tunnistamisessa ja nimeämisessä. Ympäristökasvatuksessa lapsia ohjataan ottamaan huomioon omien tekojen vaikutukset. Varhaiskasvatuksessa omien tekojen vaikutuksia opetellaan muun muassa energian säästämisen, luonnon roskaamattomuuden sekä jätteiden vähentämisen eli kierrätyksen, esineiden uudelleen käytön ja korjaamisen näkökulmista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 46-47.) Ympäristökasvatuksen toteuttamisella esiopetuksessa annetaan luontokokemuksia lapsille, opetellaan luontoon liittyviä käsitteitä ja niiden käyttöä sekä pohditaan syuseuraus-suhteita. Kestävälle elämäntavalle luodaan esiopetuksen ympäristökasvatuksella pohjaa tutustumalla luonnonsuojeluun ja ohjaamalla lapsia huolehtimaan ympäristöstään. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 37.) Esiopetuksessa pyritään myös edistämään kestävän elämäntavan mukaisia ruoka-, puhtaus- ja kulutustottumuksia (Helsingin esiopetuksen opetussuunnitelma 2016, 24; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 37).

Kestävän kehityksen päätavoitteena on turvata uusien sukupolvien elämisen mahdollisuudet. Kestävä kehitys on globaalisti tapahtuvaa jatkuvaa muutosta, joka tarkoittaa tasavertaista ihmisen, talouden ja ympäristön huomioon ottamista päätöksenteossa. Ensimmäisen kerran kestävää kehitystä käsiteltiin vuonna 1987 YK:n Brundtlandin komissiossa, jolloin siitä tuli kansainvälisesti etenevä prosessi. Nykyään kestävän kehityksen politiikka on laajentunut kattavaksi kokonaisuudeksi maailmanlaajuisesti. (Mitä on kestävä kehitys 2017.)

Varhaiskasvatuksessa kestävä kehitys on käytännössä päivittäisiä pieniä tekoja, lapsen kuulemista, ajattelun ja taitojen kasvamista ja oppimisympäristön laajentamista. Avoimuus ja aito vuoropuhelu ovat kestävän kehityksen kasvatuksessa oleellista. Kestävän kehityksen kasvatus pohjautuu ympäristön ja toisen ihmisen kunnioittamiseen, ja perustana sille on varhaiskasvatusta ohjaavat arvot. (Parikka-Nihti 2011, 15.) Kestävän kehityksen kasvatuksen kautta lapset saavat mahdollisuuksia harjoitella vastuun ottamista, kriittistä ajattelua, yhteisöllisyyttä ja osallistumista päätöksentekoon (Parikka-Nihti 2011, 27). Kestävän elämäntavan periaatteita noudatetaan ja sen eri ulottuvuudet otetaan huomioon esiopetuksessa. Kestävän elämäntavan

ulottuvuuksia ovat sosiaalinen, ekologinen, taloudellinen ja kulttuurinen. Lasten yksilöllistä ja yhteisöllistä kasvua edistää laaja-alaisen osaamisen kehittyminen, ja kestävä elämäntavan omaksumiselle pohjaa luovat sen eri osa-alueet. Osa-alueista painotetaan esiopetuksessa kestävä elämäntavan sosiaalisia ja kulttuurisia näkökulmia. Esiopetuksessa tehtävänä on ohjata lapsia tekemään valintoja, jotka ovat kestävä elämäntavan mukaisia ja tukea lapsia suhtautumaan tulevaisuuteen myönteisesti. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 15-17.)

3.3 Ilmastokasvatuksen aihepiiriin käsitteleminen lapsiryhmän kanssa

Ilmastokasvatuksella pyritään hillitsemään ilmastonmuutosta kasvattamalla tulevaisuuden aikuisista ilmastovastuullisia. Lapset ja nuoret tulevat elämään maailmassa, jota ilmastonmuutos on muokannut voimakkaasti. Ilmastonmuutos herättääkin monia erilaisia tunteita, kuten pelkoa, ahdistusta, syyllisyyttä ja surua, ja aiheen käsitteleminen voi tuntua hankalalta. Ilmastokasvatuksen tärkeänä osana on tunteista puhuminen. Kasvattajan olisi tärkeä pohtia ensin omia ilmastotunteitaan ja kohdata ne sekä jakaa niitä yhdessä muiden aikuisten kanssa. Kasvattajan tulisi toimia tukena lapsille ratkaisukeskeisenä ja realistisen toiveikkaana sekä auttamaan heitä sanoittamaan omia tunteitaan. (Pieni opas ilmastokasvatukseen 2019, 2.) Lapsen havaintojen sanoittamisen avulla lapselle avautuu käsitteellinen maailma ja hän kiinnostuu kestävä kehityksen aihepiiristä pikkuhiljaa. Kasvattajan on tärkeä kuulla lapsen ääni ja pohtia vakavasti lapsen ajattelua yhdessä sekä lapsen että lapsiryhmän kanssa. (Parikka-Nihti 2011, 27.)

Kasvattajien olisi tärkeää luoda lapsille maailmasta positiivisia tulevaisuuden visioita (Pieni opas ilmastokasvatukseen 2019, 3). Siparin (2016) mukaan ilmastokasvatuksessa lasten kanssa pitää ottaa huomioon ikäryhmän kyky vastaanottaa viestejä. Ilmastonmuutosta ei vielä alkuopetuksenkaan aikana välttämättä tarvitse käsitteellä ottaa esille. Sen ikäisten lasten kanssa voi tuoda asiaa esiin ympäristöherkkyyden kasvattamisen kautta, viettämällä luonnossa runsaasti aikaa ja esimerkiksi havainnoimalla säätiloja. Lasten tietotaso aiheesta voi vaihdella paljon. Erilaiset luovat keinot ovat apuna aiheeseen liittyvien tunteiden käsittelemisessä. (Sipari 2016, 15-16.) Globaalit ympäristöongelmat ovat pienille lapsille hankalia hahmottaa, mutta niiden teemoja voi käsitellä tekemisen kautta ympäristöystävällisillä toimintatavoilla (Kiminki 2015, 25). Lähtökohtana kestävä kehityksen aihepiirien käsittelemisessä lasten kanssa on, että jokainen ihminen arvostaa itseään ja sen jälkeen toista ihmistä. Kun lapsella on tunne siitä, että häntä arvostetaan, hänen on helpompi osoittaa huolehtimistaan ja arvostustaan toisia tai ympäristöään kohtaan. (Parikka-Nihti 2011, 18.)

Ympäristökasvatuksessa lapsuudessa saadulla mallioppimisella on aikuisena ympäristön puolesta toimimisessa suuri merkitys. Mallioppimisen avulla lapsi sisäistää paremmin ympäristöystävälliset tavat, kuten esimerkiksi roskien lajittelun, energiansäästön sekä vähäisen ruoan

jättämisen biojätteeseen. Varhaiskasvatuksessa tulisi pyrkiä toimimaan mahdollisimman ympäristöystävällisesti ja tiedottaa myös lasten perheitä siitä, kuinka mallioppiminen vaikuttaa lapsen toimintatapoihin. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 26-27.) Robert Pratti (2010) on todennut ympäristökasvatuksen aloituksen olevan tärkeää jo varhaislapsuudessa. Varhaislapsuudessa saadut kokemukset ympäristön suojelusta ja hoidosta sekä ymmärrys ihmisten vaikutuksesta ympäristöön on olennainen osa kasvatusta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 20-21.)

Varhaiskasvatuksessa kasvattajan vastuulle jää pohtiminen, missä ja millaisessa ympäristössä haluaa toimintaa pitää lapsille. Oppimisen ja kasvatuksen ympäristön olisi hyvä olla mahdollisimman luonnonmukainen. Lasten luovuus lisääntyy luonnossa ja luonnonmateriaalit riittävät hyvin lasten leikkeihin ja oppimiseen. Tarkoituksena luonnossa oppimiselle ei ole kuormittaa lapsia ympäristöongelmilla, vaan antaa lapsille positiivisia asioita luonnosta ja sen ihmeistä. Lapset ovat luontaisesti kiinnostuneita luonnonmateriaaleista ja luonnon eri asioista, kuten kasveista, vuodenaajoista ja eläimistä. Lapsille tulee antaa mahdollisuus itse tutkia ja oppia luonnossa lasta kiinnostavia asioita. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 25-26.) Lasta voi ohjata ekologiseen ajatteluun oleskelemalla luonnossa ja lapselle tulee tarjota mahdollisuus olla luova kaikessa toiminnassaan (Parikka-Nihti 2011, 19).

Tärkeä osa ilmastokasvatusta on yhteiskunnallisen vaikuttamisen harjoittelu. Lapset voivat pyrkiä vaikuttamaan asioihin yhdessä aikuisen tuella; päiväkotit voivat esimerkiksi tehdä kasvisruuan lisäämiseksi ilmastokampanjan. Päiväkodissa ilmaston puolesta voi toimia esimerkiksi minimoimalla ruokahävikkiä, vähentämällä hankintoja, seuraamalla energiankulutusta, ja lisäämällä kasvisruokaa sekä vähentämällä lihaa ja muita eläinperäisiä tuotteita. (Pieni opas ilmastokasvatukseen 2019, 3.) Ekologista jalanjälkeä voi esi- ja alkuopetusikäisten kanssa pohtia konkreettisten esimerkkien kautta, esimerkiksi kokeilemalla vähentää veden kulutusta tai tekemällä retken kierrätyskeskukseen. Vuorovaikutus lasten kanssa voi parhaimmillaan rohkaista lapsia omaksumaan taitoja ja asenteita, joiden kautta he pystyvät toimimaan ja suhtautumaan tietoon vastuullisesti. Koko ryhmän kannustaessa toisiaan esimerkiksi materiaalien uusiokäyttöön ja kunnostukseen, tuetaan yhteisöllistä kasvua, ja näitä asenteita ja oppeja lapsi vie myös kotiin. (Parikka-Nihti 2011, 21-22.)

4 Opinnäytetyöprosessi

Opinnäytetyömme on toiminnallinen ja kehittämispainotteinen. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tulokseksi tehdään usein produktio kuten opas, esite tai kirja. Opinnäytetyön produktio tehdään kehittämishankkeena, jolloin tiedon avulla innovoidaan uutta. (Salonen 2013, 19-25.) Koemme, että toiminnallisella opinnäytetyöllä tuemme, lisäämme ja kehitämme esiopetuksen ilmastokasvatusta hyvin opinnäytetyön produktioksi toteutetun ilmastokasvatusoppaan kautta.

Oppaalla pystymme vaikuttamaan esiopetuksen ilmastokasvatukseen, tuomalla ilmastokasvatuksen esiopetukseen mahdollisimman konkreettisesti.

Hyväksytimme aiheanalyysin marraskuussa 2019, minkä jälkeen teimme opinnäytetyön suunnitelman ja keskustelimme yhteistyökumppanin kanssa suunnitelmistamme, tavoitteistamme sekä yhteistyökumppanin toiveista. Suunnitelma hyväksyttiin tammikuussa 2020, minkä jälkeen haimme tutkimuslupaa Helsingin kaupungilta. Helmi- ja maaliskuun aikana suunnitelimme oppaan sisältöä ja sen visuaalista ulkomuotoa. Kokosimme oppaaseen visuaalisen materiaalin, kirjallisen teoriaosuuden, valmiiksi suunnitellut teematuokiot, omaehtoiset tehtävät ja retki-ideat.

Tarkoituksenamme oli toteuttaa viisi eri toimintatuokiota yhteistyökumppanin kanssa kevään 2020 aikana kokeillaksemme ja arvioidaksemme opasta, mutta valtakunnallisen koronapandemian rajoitusten vuoksi sovimme yhdessä erilaisen toteuttamistavan. Toteutimme oppaasta pilottiversion kehittämismenetelmiä apuna käyttäen ja lähetimme sen yhteistyökumppanin käyttöön sähköisesti huhtikuun 2020 alussa. Opasta kokeiltiin käytännössä ja pilotoinnin jälkeen arvioimme sekä kehitimme oppaan visuaalisuutta ja toimintatuokioita kehittämisideoiden sekä palautteiden perusteella. Toukokuussa 2020 viimeistelimme oppaaseen kaikki valmiiksi suunnitellut toimintatuokiot ja lisäsimme oppaaseen esimerkiksi sisällysluettelon ja kirjavinkkilistan kasvattajille ilmastoaiheiden käsittelyn tueksi.

4.1 Yhteistyökumppani

Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi varhaiskasvatusyksikkö Flooran Kastanjakylän esiopetusryhmä, jossa on 14 lasta, lastenhoitaja ja esiopetuksen opettaja. Yksikön toimintasuunnitelman (2019, 5) mukaan Floorassa on 1-6-vuotiaita lapsia noin 120. Floora sijaitsee Helsingin Toukolassa ja sen toiminta on jaettu kolmeen kylään; Kastanja- Pähkinä- ja Vaahterakylään. Varhaiskasvatusyksikön toiminta toteutuu päivän aikana enimmäkseen iänmukaisesti jaetuissa pienryhmissä. Floorassa toimii myös luontokerho, joka tarjoaa kotihoidossa oleville lapsille maksutonta varhaiskasvatusta. (Päiväkoti Floora 2019.) Esiopetusryhmiä Floorassa toimii esiopetusaikana klo 9-13 Kastanja- ja Pähkinäkylässä. Esiopetustoimintaa on sisä- ja ulkotiloissa, ja oppimisympäristönä hyödynnetään koko Helsinkiä. (Esiopetus 2019b.)

Floorassa toimitaan yhteisöllisesti, ja jokainen aikuinen ja lapsi kohdataan aidosti ja yksilöllisesti omana itsenään. Lasten leikin tukeminen ja huoltajien kanssa tehtävä kasvatusyhteistyö ovat oleellisia Flooran toiminta-ajatuksessa. Yhteisöllisessä Floorassa jokainen ihminen on tärkeä ja arvoja ovat oikeudenmukaisuus, kiireettömyys ja kunnioitus. Lasten luontosuhdetta kehitetään jokapäiväisessä toiminnassa. Metsäretkien ja aikuisten toiminnan kautta tuetaan lasten omaa suhdetta ja kiinnostusta luontoon. (Yksikön toimintasuunnitelma 2019, 7.) Helsingin esiopetuksen opetussuunnitelman (2016) mukaan kestävä kehityksen periaatteet huomioidaan esiopetuksessa käytettävien materiaalien ja välineiden valinnassa. Erilaisia

kierrätysmateriaaleja hyödynnetään mahdollisuuksien mukaan. Helsingin esiopetuksen toimintaa suunnitellaan kestävän kehityksen periaatteet ja ympäristön moninaisuus huomioiden. (Helsingin esiopetuksen opetussuunnitelma 2016, 9-12.)

Varhaiskasvatussyksikkö Floora on Vihreä lippu -ohjelmassa mukana (Osallistujat Suomessa 2020). Vihreä lippu -toiminta alkoi Floorassa toimintakaudella 2019-2020. Ohjelman ylläpitämiseksi varhaiskasvatussyksikköön perustettiin ympäristöraati, joka koostuu 22 lapsesta ja kolmesta aikuisesta valittuina jokaisesta Flooran kylästä. Ympäristöraati kokoontuu kerran kuukaudessa ja on valinnut ensimmäisen toimintakauden pääteemaksi energian. Ympäristöraadille voi lähettää terveisiä postilaatikoilla, jotka löytyvät jokaisesta Flooran eteisestä. (Yksikön toimintasuunnitelma 2019, 14.) Vihreä lippu -ohjelma on osallistavaa ympäristökasvatusta ja sitä koordinoi Suomen ympäristökasvatuksen seura. Vihreä lippu on kestävän kehityksen ohjelma ja se tunnetaan laajasti. Vihreä lippu -toimintaa on muun muassa päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa. Vihreän lipun käyttöoikeuden saa osallistuja, joka täyttää ohjelman kriteerit. Osallisuus, kestävän kehityksen kasvatus osana jokapäiväistä arkea, ympäristökuorituksen vähentäminen, pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen kehitys sekä yhteistyö ympäröivän yhteiskunnan kanssa kuuluvat ohjelman periaatteisiin. (Lehtonen & Cantell 2015, 24.)

4.2 Opinnäytetyön tausta ja tarkoitus

Maailmanlaajuinen ilmastonmuutos ja sen tiedostaminen innosti meitä valitsemaan aiheen siihen liittyen. Valitsimme aiheeksi ilmastokasvatuksen, koska koemme aiheen olevan erityisen tärkeä ja kansainvälisesti ajankohtainen. Toiminnallisen opinnäytetyön ja oppaan tekemisen valitsimme, koska mielestämme se on monipuolinen tapa käsitellä eri aiheita lasten kanssa ja tukea esiopetuksen työntekijöitä ilmastokasvatuksen toteuttamisessa oppaassa olevien valmiiksi suunniteltujen toimintatuokioiden avulla. Perusopetukseen on tehty Open ilmasto-opas, (2016) mutta yksilöllisesti varhaiskasvatukseen tai esiopetukseen tarkoitettua ilmastokasvatusopasta emme löytäneet, joten halusimme toteuttaa sellaisen. Suoritamme varhaiskasvatuksen opettajan pätevyyden osana Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) -tutkintoa, minkä takia teimme opinnäytetyön toiminnallisen osuuden varhaiskasvatussyksikkö Flooran esiopetusryhmälle ja rajasimme teoreettisen viitekehyksen esiopetusikäisten oppimiseen liittyen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on esiopetusikäisten ilmastokasvatuksen lisääminen, kehittäminen ja tukeminen. Keskeisiä tavoitteita opinnäytetyössä ovat varhaiskasvatussyksikön ilmastokasvatuksen kehittäminen, lasten ilmastotietoisuuden lisääminen positiivisin keinoin ja kasvattajien tukeminen ilmastokasvatuksen toteuttamisessa toteuttamalla ilmastokasvatusoppaan esiopetusryhmän käyttöön. Oppaan avulla kasvattajat voivat myös mahdollisesti saada uusia näkökulmia. Haluamme myös tukea lasten osallisuutta toiminnallisten ja lapsilähtöisten tuokioiden avulla. Oppaaseen on koottu erilaisia liikunta-, musiikki- ja kuvataidetuokioita,

joiden kautta käsitellään ilmastokasvatukseen liittyviä teemoja. Teemoina suunnittelemisemme toimintatuokioissa ovat energian ja veden säästäminen, kierrätys, ja luonto. Oppaassa on lisäksi materiaalia kasvattajille, retki-ideoita ja omaehtoisia tehtäviä lapsille. Pyrimme toteuttamaan oppaan, joka on muokattavissa eri tilanteisiin.

Oppaasta oli tarkoitus toteuttaa monipuolinen ja mielenkiintoinen visuaalinen ja tarinallinen keino. Huomioimme oppaassa myös Kastanjakylän esiopetusryhmän toiveet ja palautteet. Opas toteutettiin varhaiskasvatusyksikkö Flooran esiopetusryhmälle, mutta tarkoituksena olisi saada se käyttöön myös laajemmin esiopetukseen. Halusimme toteuttaa oppaan, jota voisi soveltaen hyödyntää eri-ikäisten lasten kanssa. Uusien työntekijöiden olisi mahdollista sisäistää ja käsitellä ilmastokasvatuksen aiheita oppaan avulla helpommin ja ilmastokasvatuksen toteuttaminen varhaiskasvatusyksikössä ei vaatisi kasvattajalta erityistä suunnittelua, kun käytössä olisi valmiiksi suunnitellut toimintatuokiot ja aiheet eri teemoihin liittyen. Toiveenamme on, että opas jää esiopetusryhmän käyttöön, kun opinnäytetyöprosessimme päättyy.

4.3 Ilmastokasvatusopas

Oppaan laatimisessa on tärkeää, että tieto on ajantasaista ja sisällössä tulisi olla tietty teema ja näkökulma; tällöin opas pysyy selkeänä ja tiiviinä. Kohderyhmälle sopiva kieli lisää selkeyttä. Kirjoittajan sisäistäessä tavoitteensa, muodostuu oppaan rakenne, näkökulma ja runko helpommin. Oppaasta etsitään apua ja hyötyä, mitä oppaan tulee tarjota. (Rentola 2006, 94-97.) Oppaan tulee antaa lukijalle sen, että oppaasta saa irti haluamansa. Tekstin muoto tulee olla selkeää ja visuaalisen ulkomuodon pitää tukea tekstin ymmärrettävyyttä; tekstin ja visuaalisen ilmeen pitäisi muodostaa yhdessä yhtenäinen ja toimiva kokonaisuus. (Rentola 2006, 101-102.)

Kehittämämme opas on tarkoitettu esiopetusikäisten ilmastokasvatustuokioihin ja sen nimi on Opas ilmaston ystäville - Ilmastokasvatusta esiopetuksessa. Toteutimme oppaan graafiseen suunnitteluun tarkoitetun Canva-internetsivuston avulla. Opas on toteutettu teoreettisen viitekehiksemme ja toiminnallisten menetelmien pohjalta. Esiopetuksen ilmaisun eri muodot on otettu huomioon. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden (2014) mukaan ilmaisun eri muotojen käyttämiseen ohjataan ja rohkaistaan esiopetuksessa. Opetus esiopetuksessa suunnitellaan siten, että lapset saavat kokemuksia luovasta prosessista kokonaisvaltaisesti ja elämyksiä taiteesta. Esiopetuksessa eri materiaaleja ja välineitä käytetään monipuolisesti lasten ilmaisussa ja sen dokumentoinnissa, ja eri oppimisympäristöjä hyödynnetään lähiympäristön kulttuuritarjonnan lisäksi. Oppimisympäristöissä näkyy yhteinen tekeminen ja toiminnan tuloksia tarkastellaan lasten kanssa yhdessä. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 31.)

4.3.1 Oppaan sisältö

Kasvattaja voi käyttää opasta ilmastokasvatuksen toteuttamisessa ja tarkastella sitä yhdessä lasten kanssa. Oppaaseen on koottu valmiiksi suunnitellut ilmastokasvatustuokiot, retki- ja kirjavinkit sekä omaehtoiset tehtävät lapsille. Tuokiot on jaettu selkeästi kuvataiteeseen, liikuntaan, musiikkiin ja retkiin ja jokainen toimintatuokio liittyy vähintään yhteen teemaan. Teemat ovat kierrättäminen, luonto ja veden sekä energian säästäminen. Opas on koottu visuaalisesti lapsilähtöisesti. Sivut ovat värikkäitä ja kuvitus lapsille soveltuvaa eläinhahmojen, tarinallisuuden ja huumorin keinoin. Oppaan kuvituksessa, teoriaosuuksissa ja eläinhahmoissa on teemana Suomen luonto.

Oppaan eri teemoihin ja toimintatuokioihin johdattelee kolme eri eläinhahmoa; Into Ilves, Oiva Orava ja Lilli Lohi. Oppaan alussa on selitetty oppaan tarkoitus ja käyttöohje kasvattajalle, jonka jälkeen on teoriaosuus, jossa esitetään ilmastokasvatukseen liittyvät aihealueet. Aihealueita on tärkeä käsitellä yhdessä lasten kanssa ennen kyseiseen aiheeseen liittyvää tuokiota. Teoriaosuudessa käsitellään eri käsitteitä ja niiden tarkoitusta, kuten ilmastoa, kierrättämistä, veden ja energian säästämistä sekä luontoa. Teoriaosuuden tarkoitus on johdatella eri teemoihin ja asiat on selitetty yksinkertaisesti ja lapsiystävällisellä tavalla. Oppaan toimintatuokioiden käsittelyssä ei ole tiettyä järjestystä, vaan oppaasta voi valita haluamansa aihealueen ja tuokion haluamassaan järjestyksessä. Keksimme toimintatuokiot oppaaseen itse, koska halusimme mahdollisimman innovatiivisen ja uudenlaisen oppaan kasvattajien käyttöön.

Kuvataiteeseen liittyviä toimintatuokioita on yhteensä seitsemän. Toimintatuokioita ovat esimerkiksi kierrätysmateriaaleista askarteleminen kuten ”Askarrellaan oma Roskatyyppi”, erilaiset visailut yhdistettynä piirtämiseen kuten ”Miten kauan kestää maata?” sekä yhdessä ryhmän kesken askarreltava ”Ilmastolupausten puu”, jossa jokainen keksii oman ilmastolupausten yhteiseen taideteokseen. Liikunta-osion alle on koottu 12 erilaista liikuntaleikkiä eri teemoilla. Kierrätysteemaisia liikuntatuokioita ovat esimerkiksi ”Roskahippa” ja ”Lajittelu-tuokio”, luontoteemalla esimerkiksi ”Ilmansuuntataituri” ja vesiteemalla ”Mielikuvitusranta”. Musiikkiin liittyviä tuokioita on yhteensä kuusi erilaista. Yksi musiikkituokioista on oman soitinrakentamisen kierrätys- tai luonnonmateriaaleista ja tuokiossa on kahdeksan eri ohjetta niiden rakentamiseen. Musiikkituokioihin kehitettiin myös esimerkiksi ”Tutut lastenlaulut ilmastoteemalla”. Retkiä on oppaassa kahdeksan. Retkiä ovat esimerkiksi ”Havainnoidaan yhdessä” ja ”Aistileikki”.

Oppaassa on lisäksi lapsille omaehtoisia tehtäviä, joita voi tehdä esimerkiksi esiopetustehtävinä esiopetuksessa tai itsenäisesti kotona. Itsenäisiin tehtäviin kuuluvat esimerkiksi ilmastotekojen suorittaminen, tavaroiden kierrättäminen ja Suomen eläimiin liittyvä muistipeli. Kasvattajia varten on oppaaseen koottu myös kirjavinkkilista. Kirjavinkit on jaettu eri teemoihin

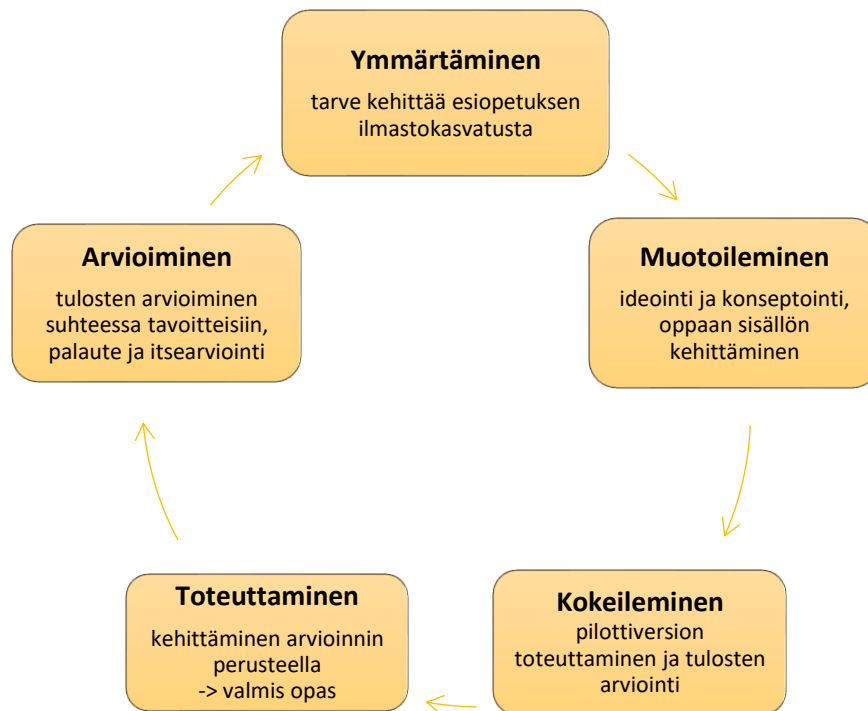
liittyen ja listalla on kirjoja, joiden avulla kasvattaja voi johdatella tiettyyn aiheeseen ja käsitellä sitä lasten kanssa. Kirjojen sisällöt ja niiden soveltuvuus esiopetusikäisille on tarkistettu ennen listan kokoamista. Kasvattajille on myös koottu lista hyödyllisistä internetsivuista, joiden kautta voi käydä lukemassa eri aiheisiin liittyen tai esimerkiksi tarkistaa lasten kanssa päivän sään. Oppaan lopussa on Into Ilveksellä kuvitettu ”Ilmastodiplomi”, jonka voi jakaa lapsille innokkaasta osallistumisesta ilmastotuokioille.

4.3.2 Kehittämispöytä

Kehittämistoimintaan liittyvät seuraavat vaiheet: kehittämistarpeiden tunnistaminen, ideointi, suunnittelu, toteutus, tulos ja tuotos, arviointi ja päätös eli käytännön toteutus. Eri vaiheet voivat olla yhtäaikaista ja limittäisiä. Kehittämistoiminta perustuu osallisuuteen, yhdessä tekemiseen, jatkuvaan reflektioon, toiminnassa oppimiseen ja menetelmäosaamiseen. Yhteisöllisyys, arvioiva työote ja osallistava johtaminen liittyvät merkittävästi kehittämistoiminnan onnistumiseen. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 52-53.)

Ahosen (2017) mukaan sosiaali- ja terveysalalle sopii palvelumuotoiluprosessi, jonka vaiheet ovat ymmärrä, muotoile, kokeile, toteuta ja arvioi. Ymmärrys perustuu siihen, että tunnustetaan tarve kehittämiselle ja vastataan tarpeeseen, eli palvelumuotoilu aloitetaan. Ymmärtämiseen liittyy määrittely, ymmärrys ja tutkiminen. Muotoiluun liittyy strategian muotoilu, ideointi ja konseptointi. Kokeilemiseen liittyy ensimmäisen version pilotointi ja arviointi. Toteuttamisessa tarkennetaan konseptia ja lanseerataan palvelu, ja näiden vaiheiden jälkeen arvioidaan tuloksia tavoitteisiin. (Ahonen 2017, 72-74.)

Suunnittelimme ja kehitimme oppaan sisältöä ja sen ulkoasua itsearviointin ja toimintatuokioiden palautteiden kautta peilaten myös teoreettiseen viitekehykseen lapsilähtöisyyden näkökulmaa korostaen. Kehittämismenettelyämme liittyvät Salosen, Elorannan, Hautalan & Kinoksen (2017) ja Ahosen (2017) esittämiin kehittämistoiminnan vaiheisiin. Tunnistamme kehittämistarpeet lasten ilmastokasvatuksen toteuttamisessa, minkä jälkeen ideoimme opasta ja toimintaa. Suunnittelimme ja toteutimme ideoimamme oppaan ja toimintatuokiot, minkä jälkeen arvioimme niitä ja toteutimme pilotoinnin. Nämä vaiheet olivat kehittämistoiminnassamme toistuvia, koska pohdimme eri vaiheita ja niiden toteutusta ennen käytäntöä sekä jokaisen version jälkeen. Palautteista saimme lisää näkökulmia ja kehittämisideoita, joita käsittelemällä teimme jatkuvaa kehittämistä. Jos tuloksemme eivät vastanneet tavoitteitamme, teimme kehittämiskierroksen aina uudelleen, kunnes tavoitteet saavutettiin. Alla olevasta kuvasta hahmottuu kehittämistoimintamme.

Kuvio 2: Kehittämistoiminnan vaiheet

Ymmärtämisen vaiheessa käytimme menetelmänä aivoriitä. Aivoriihen tarkoituksena on tuottaa mahdollisimman paljon erilaisia ideoita kehitettävään aiheeseen. Keksityt ideat täydentävät toisiaan ja mielleyhtymien avulla lopulta saadaan keksittyä toteuttamiskelpoisia ideoita. Menetelmän alussa rajataan ensimmäiseksi kehitettävä aihe tai ongelma, jota aloitetaan käsittelemään. Aiheen rajaamisen jälkeen ideointi aloitetaan siten, että kaikki pääsevät vuorotellen sanomaan ideansa. Aivoriihessä oleellista on, että jokainen idea kirjoitetaan ylös ja ajatellaan, että huonoja ideoita ei ole. Ideoiden loppumisen jälkeen aloitetaan yhdessä ylös kirjoitettujen ideoiden arviointi ja yhdisteleminen. (Aivoriihi 2012.) Olemme käyttäneet useaan kertaan kyseistä menetelmää ideoidessamme opinnäytetyötämme, sen avulla keksimme esimerkiksi opinnäytetyömme aiheen ja toteutustavan. Aivoriihen alussa rajasimme aina ensimmäiseksi yhdessä aiheen, jota aloimme kehittää. Kerroimme vuorotellen omat ideamme ja kirjoitimme ne ylös. Ideoita tuli usein paljon ja kehitimme toistemme ideoita koko ajan eteenpäin. Ideoissa huomasimme monesti keksivämme useita ratkaisuja kehittämisiongelmaamme ja lopulta tiesimme, milloin ideoinnin pystyi lopettamaan. Yhdistelimme parhaita ideoitamme ja lopulta kokosimme niistä suunnitelman, jonka toteutimme.

Käytimme kehittämismenetelmänä myös idea- ja varhaisvaiheen kehittämistä. Menetelmän ideana on käyttää asiakasryhmää kehittämisen apuna. Menetelmässä ideoidaan, suunnitellaan, testataan ja toteutetaan kehitettävää toimintaa tulevan asiakasryhmän avulla. Ideointivaihe aloitetaan asiakasryhmään tutustumisella sekä ymmärtämisellä esimerkiksi havainnoinnin, kyselyn tai haastattelun avulla. Suunnittelussa analysoidaan saatuja tietoja ja luodaan

toiminta niiden pohjalta erilaisia menetelmiä käyttäen. Testausvaiheessa kokeillaan koeasiakasryhmän kanssa kehitettyä ideaa, idea on tässä vaiheessa alustava, mutta ymmärrettävä. Toteutusvaiheessa luodaan useiden testausten pohjalta lopullinen ja viimeistelty tuotos tai palvelu, joiden yksityiskohdat kirjoitetaan ylös ja niiden parantamista voidaan jatkaa asiakkaiden käyttökokemusten pohjalta. (Idea- ja varhaisvaiheen kehittäminen 2013.)

Oppaamme tekemisessä oli tärkeää lapsiryhmän apuna käyttäminen, jotta saimme kehitettyä oppaasta mahdollisimman toimivan oikealle kohderyhmälle. Menetelmän ideointivaiheen toteutimme havainnoimalla varhaiskasvatusyksikkö Flooran toimintatiloja ja ryhmäkokoja. Kysyimme myös ryhmän esiopetuksen opettajalta kasvattajien ja ryhmän toiveita ja odotuksia oppaalle. Esiopetusryhmän toimintatilojen, ryhmäkoon ja esiopetuksen opettajan kanssa käydyn keskustelun pohjalta suunnittelimme toimintaa oppaaseen. Suunnitelmiimme vaikutti myös opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys. Teoriapohjan, eri teemojen ja toimintatuokioiden ideoimisen ja kehittämisen jälkeen ideoimme oppaan visuaalista ulkomuotoa ja eläinhahmojen tuomaa tarinallisuutta. Sovimme toteutustavat ja kokosimme oppaaseen tekstisisällöt. Sen jälkeen aloimme muuttaa oppaan visuaalista ulkomuotoa sovittujen suunnitelmien mukaisesti. Pilottiversion valmistuttua lähetimme sen esiopetuksen opettajalle, joka antoi oppaan visuaalisesta ilmeestä palautetta alustavasti jo ennen kuin kokeili opasta käytännössä lasten kanssa.

Kastanjakylän esiopetusryhmässä kasvattajat kokeilivat oppaan toimintatuokioista yhteensä 13 tuokiota sekä sisällyttäen niitä esiopetuksen muuhun toimintaan kuten päiväpiiriin että erillisenä toimintana muun suunnitellun toiminnan lisäksi. Kaikki teoriaosuudet ja eri osa-alueet käytiin ryhmässä lasten kanssa läpi päiväpiireissä keskustellen. Toimintatuokioista ryhmässä toteutuivat kuvataiteesta molemmat ”Visailua ja piirtämistä” -osion tuokioista, liikunnasta kaikki vesi- ja eläinaiheiset liikuntaleikit, musiikista ”Neljä vuodenaikaa” sekä omaehtoisista tehtävistä ”Mikä ei kuulu mereen” kasvattajan ohjaamana esiopetustehtävänä. Saimme ryhmän palautetta sähköpostitse esiopetuksen opettajalta toimintatuokioiden pitämisen ja oppaan pilottiversion kokeilemisen jälkeen.

Palautteiden pohjalta kehitimme edelleen oppaan visuaalista ilmettä ja toimintatuokioiden rakennetta sekä tarkensimme hieman kirjoitusasua, esimerkiksi työntekijä-sanan vaihdoimme kasvattajaksi. Lisäsimme muun muassa sisällysluettelon ja sivunumerot, jotta oppaan käyttö olisi selkeämpää, vaikka asioita ei tarvitsekaan käydä läpi tietyssä järjestyksessä. Muistipeliä Suomen eläimistä muutimme monipuolisemmaksi palautteiden pohjalta siten, että lisäsimme kortteihin eläinten nimet tavutettuina ja toimintatuokiovinkit esimerkiksi ”Mikä ei kuulu joukkoon”-pelin ja ”kim-leikin” osalta. Näin muistipelikortteja voi hyödyntää muussakin toiminnassa. Kokosimme oppaaseen vielä kirjavinkit ja aiheisiin liittyviä internetlinkkejä kasvattajille.

5 Arviointi ja tulokset

Toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa tulee tarkastella työn tavoitteita, toteutustapaa ja tavoitteiden saavuttamista (Vilkkä & Airaksinen 2004, 154-157). Arvioimme erikseen sekä opinnäytetyötä että opasta niiden eri vaiheiden ja tavoitteiden pohjalta. Arvioinnissa huomioimme muun muassa työelämän kehittämisen, innovatiivisuuden ja toteutuksen onnistumisen näkökulmat.

5.1 Opinnäytetyö

Opinnäytetyön kautta perehdyimme ilmastokasvatukseen ja sen käsittelemiseen esiopetusikäisten kanssa sekä kehitimme eri menetelmiä ilmastokasvatuksen tueksi. Pyrimme keräämään teoriaa monipuolisesti eri luotettavista asiantuntijalähteistä. Teorian yhdisteleminen ja vertailu toi opinnäytetyöhön kattavaa tietoa käsittelemistämme aihealueista. Pyrimme käsittelemään asioita monesta eri näkökulmasta saadaksemme moninaista näkökulmaa opinnäytetyöhön ja rajata keräämiämme tietoja selkeästi. Opinnäytetyön ohjauksen avulla saimme näkökulmia aiheen rajaukseen ja teoreettiseen viitekehykseen ja päätimme rajata teoreettisessa viitekehyksessä käsiteltävän esiopetusikäisten oppimisen toiminnallisuuteen. Teoreettisen viitekehyksen, toiminnallisten menetelmien kehittämisen ja käytännön toteutuksen kautta kasvoimme ammatillisesti opinnäytetyöprosessin aikana jatkuvasti. Teoreettisen tiedon ymmärtäminen ja oppiminen sekä sen yhdistyminen käytäntöön vaikuttivat ammatilliseen kasvuun oleellisesti.

Itsearviointin mukaan onnistuimme saamaan opinnäytetyöstä luotettavan ja kattavan, erityisesti aihealueiden rajaamisessa ja niiden käsittelemisessä eri näkökulmien kautta asiantuntijalähteiden avulla onnistuimme hyvin. Pysyimme suunnittelemassamme aikataulussa, vaikka opinnäytetyön toteutuksen suunnitelmat muuttuivat koronapandemian rajoitusten takia äkillisesti. Saimme kehitettyä ja sovittua sekä yhteistyökumppanin että opinnäytetyön ohjaajan kanssa eri toteutustavan, ja saimme opinnäytetyön valmiiksi asetetussa aikataulussa.

Opinnäytetyön arvioinnissa tulee pohtia prosessin raportointia ja sen kieliasua (Vilkkä & Airaksinen 2004, 159). Arvioimme opinnäytetyön kirjoitusta johdonmukaisuuden, kriittisyyden ja vaikuttavuuden näkökulmista. Käytetyt käsitteet pyrittiin avaamaan selkeästi. Oikeinkirjoitukseen ja kirjoituksen johdonmukaisuuteen kiinnitettiin huomiota. Opinnäytetyössä pyrittiin käyttämään alkuperäisiä, monipuolisia ja tuoreita lähteitä. Lähdekriittisyys huomioitiin ja kirjoituksessa noudatettiin hyvää kirjoitusetiikkaa. Asioita pohdittiin kriittisesti koko opinnäytetyöprosessin ajan, mikä toi erilaisia ja laajoja näkökulmia. Onnistuimme perusteltujen ja tuoreiden lähteiden kautta saamaan opinnäytetyöstä mielestämme vaikuttavan.

Arviointiin liittyy myös yhteistyön onnistuminen ja keskinäinen kommunikointi opinnäytetyön tekijöiden ja yhteistyökumppanin välillä sekä näiden vaikutus opinnäytetyöhön (Vilkkä &

Airaksinen 2004, 157). Yhteistyökumppani osoitti kiinnostusta opinnäytetyöhömmä alusta asti ja yhteistyö onnistui sujuvasti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Kuuntelimme yhteistyökumppanin tarpeita, toiveita ja ideoita. Koronapandemiasta johtuvat rajoitukset olivat molemmista riippumaton tilanne, eivätkä haasteet ja aikataulumuutokset vaikuttaneet yhteistyön sujuvuuteen. Yhteistyö oli onnistunutta ja yhteydenpito yhteishenkilön kanssa oli vaivatonta.

Opinnäytetyön tekijöiden välinen yhteistyö oli sujuvaa ja onnistunutta. Yhteistyö on jatkunut koko opintojen ajan, mikä vaikutti yhteistyön onnistumiseen, koska käytännöt ja työskentelytavat on toisillemme tuttuja. Tuimme toisiamme ja teimme tiivistä yhteistyötä. Työskentelimme sekä erikseen että yhdessä, mikä paransi opinnäytetyön toteutusta ja luotettavuutta. Erikseen työstäessämme opinnäytetyötä keräsimme lähteitä eri paikoista ja saimme erilaisia näkökulmia, minkä jälkeen yhdessä työskennellessä yhdistelimme opittua teoriaa ja näkökulmia käytännön suunnitteluun ja toteutukseen.

5.2 Opas

Opinnäytetyön produktioksi toteutimme ja kehitimme ilmastokasvatusoppaan monipuolisen teorian ja tutkimusten pohjalta. Teoreettisen viitekehyksen ja asioiden oppimisen ja sisäistämisen lisäksi oppaan tekemiseen vaikutti kiinnostuksemme ja innostuksemme aihetta kohtaan. Halusimme toimintatuokioista ja oppaasta mahdollisimman selkeät ja toimivat, minkä takia pyrimme suunnittelemaan ne lapsilähtöisesti. Arvioimme opastamme ja suunnittelemissamme ilmastokasvatustuokioita palautteiden ja itsereflektioidemme avulla. Saamiamme palautteita ja itsereflektioita peilasimme asettamiimme tavoitteisiin. Esiopetuksen opettaja lähetti palautetta sähköisesti palautekyselymme pohjalta kootusti koko ryhmältä. Kysyimme arvioita toimintaan ja yleisesti oppaaseen liittyen.

Toteutuksen arvioinnissa käytimme menetelmänä tulospuuta (Kuvio 3). Menetelmää voi käyttää yksin tai ryhmässä. Tarkoituksena on piirtää puu ja kirjoittaa puun eri osiin omia ajatuksia arvioitavasta asiasta. Puun eri osiin kirjoitetaan esimerkiksi omat vahvuudet, tavoitteet, onnistumiset, epäonnistumiset, tulevat suunnitelmat ja asiat, jotka edesauttaisivat puuta kasvamaan. (Taipale & Sirola-Korhonen 2017, 42.) Teimme tulospuun arvioidaksemme ilmastokasvatusoppaan onnistumista. Tulospuun juuriin laitoimme asioita, jotka tukivat oppaamme suunnittelua ja valmistumista. Puuhun laitoimme oppaan valmistumisvaiheen arvioinnit.

Kuvio 3: Tulospuu

Oppaasta saimme monipuolista ja hyödyllistä palautetta ennen ja jälkeen toimintatuokioiden pitämistä. Sisältöä kehitettiin monipuoliseksi ja visuaalisuudesta saimme myös hyvää palautetta. Kaikkien toiminnan osa-alueiden, ilmaisun monien muotojen, huomioiminen koettiin positiivisena. Erityismainintoja palautteessa oli esimerkiksi teoriaosuudesta, jota kuvailtiin selkeäksi ja hyväksi, ”Visailua ja piirtämistä” -tuokioiden koettiin toimiviksi ja havainnollistaviksi sekä ”Neljä vuodenaikaa” -kuuntelutehtävästä pidettiin. Liikuntatuokioiden ohjeiden rakenteisiin toivottiin vielä tarkennusta, jotta niissä olisi selkeämpi aloitus ja lopetus. Esiopetuksen opettajan palautteessa oli myös konkreettisia asioita ja ideoita, jotka hänen mielestään sopivat toimintatuokioiden kanssa. Palautteen mukaan toimintatuokioiden sopivat hyvin pienryhmätoimintaan, mutta osa myös suurempien ryhmien kanssa.

Lapset pitivät pääsääntöisesti toiminnasta ja vain yksi kasvattajan kanssa tehdyistä omaehtoisista tehtävistä koettiin vaikeaksi ymmärtää. Esiopetusryhmässä on käsitelty oppaan aihepiirejä jo aiemmin ja varhaiskasvatussyksikkö Floorassa toteutetaan Vihreä Lippu -toimintaa, mutta oppaan toimintatuokiot koettiin silti mielekkäinä. Lapsilta saatu palaute jäi arviomme mukaan vähäiseksi, koska emme keränneet palautetta lapsilta suoraan paikan päällä. Saimme lasten palautetta lähinnä yleisellä tasolla, ei yksityiskohtaisesti eri toimintatuokiosta. Palautekyselyrungossa oli huomioitu myös lasten palaute, mutta erillistä palautekyselyä ei lapsille ollut. Alkuperäisen suunnitelman mukaan lapsilta piti kerätä palautetta kehittämämme emoji- taulukon avulla, mutta erillinen palautteen keruu lapsilta jäi pois, kun suunnitelmat muuttuivat. Koimme, että suunnitelmien muuttuessa äkillisesti kenestäkään riippumattomista syistä halusimme olla joustavia emmekä halunneet työllistää yhteistyökumppania alkuperäiseen suunnitelmaamme verraten enempää. Arvioimme, että lasten palautetta olisi saatu enemmän, jos olisimme olleet havainnoimassa lapsia paikan päällä ja kerätty palautetta lapsilta erikseen. Erillinen palautekysely lapsille olisi ollut tarpeellinen, vaikka toteutustapa muuttuikin, jotta olisimme saaneet lapsilta monipuolisempaa palautetta.

Palautteiden mukaan opas tukee hyvin esiopetuksen tavoitteita ja sopii monipuolisuudessaan esiopetusikäisille ja soveltaen eri-ikäisillekin. Opas koettiin selkeäksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi. Palautteiden pohjalta pystyimme kehittämään siitä vielä entistä monikäyttöisemmän ja sisällöltään monipuolisemman. Visuaalisuus onnistui arviomme mukaan hyvin ja eläinhahmot, värit sekä puhekuplien tekstit tuovat oppaan visuaalisuuteen lapsenmielisyyttä sekä selkeyttä. Monet teksteistä on myös tavutettu lapsilähtöisyyden perusteella. Oppaassa käsitellään arviomme mukaan ilmastokasvatukseen liittyviä asioita lapsille ymmärrettävällä ja esiopetusikäisten ikätasoisella tyylillä, ja toimintatuokiot toimivat hyvin pienryhmissä, mikä edistää oppaan lapsilähtöisyyttä. Oppaassa käsitellään kattavasti ilmastokasvatukseen liittyviä aihealueita monipuolisesti ja monella eri toiminnallisella tavalla. Onnistuimme kokoamaan oppaasta tavoitteidemme mukaisen ja teoreettiseen viitekehykseen pohjautuvan. Opas tukee lapsilähtöisyyttä ja esiopetuksen tavoitteita.

Opas oli jo pilottiversiona paljon monipuolisempi kuin olimme suunnitelleet. Opinnäytetyöprosessin alussa olimme suunnitelleet, että kehitämme yhteensä kymmenen toimintatuokiota, mutta valmis opas sisältää yhteensä 42 erilaista tuokiota ja materiaalia on 56 sivua. Toimintatuokioiden lisäksi kehitimme materiaaliksi teoriaa, omaehtoisia tehtäviä ja vinkkejä kasvattajille. Koemme aiheen henkilökohtaisesti tärkeäksi, mutta kiinnostuneisuutemme aihetta ja toteutusta kohtaan yllätti positiivisella tavalla. Oppaan innovatiivisuus, tarpeellisuus ja hyvä vastaanotto lisäsi motivaatiotamme.

Oppaan tavoitteiden saavuttamista pystyisi arvioida paremmin pidemmällä aikavälillä, koska oppimisprosessit eivät tapahdu hetkessä. Ilmastokasvatuksen oppimisprosessi voi olla koko elämän mittainen. Opas jää päiväkodin käyttöön ja oppaan toimivuutta sekä tuloksia

voitaisiin arvioida paremmin tulevaisuudessa. Toimintaan osallistuvat voivat kuitenkin oppia hyödyllisiä toimintamalleja ja ilmaisun eri muotoja ilmastokasvatuksen aihepiiriin liittyen. Voimme hyödyntää opinnäytetyöprosessin aikana opittuja tietoja ja taitoja tulevaisuuden työssä sosiaalialalla, ja opinnäytetyömme produktiota voi hyödyntää monipuolisesti sosiaalialalla sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimialalla eri-ikäisten lasten kanssa.

6 Pohdinta

Kestävän elämäntavan mukaisten toimintatapojen oppiminen nuorena on mielestämme merkittävää tulevaisuuden kannalta. Opinnäytetyömme yksi keskeinen aihealue on kasvattajan toiminta esiopetusikäisten oppimisen tukemisessa. Käsitlemme opinnäytetyössä kasvattajan toimintaa lapsilähtöisyyden näkökulmaan keskittyen. Ilmastokasvatus on laaja käsite, jota kasvattaja voi käsitellä monella eri tapaa ja siihen tarvitaan luovuutta. Ymmärrys ja tieto ihmisen oppimisesta sekä esiopetusikäisen tavoista oppia ja käsittää uusia asioita oli tärkeä osa opinnäytetyötämme. Oleellista oli myös selvittää, millä eri tavoilla kasvattaja pystyy tukemaan esiopetusikäisten oppimista. Mielestämme ilmastokasvatuksessa on merkittävää käsitellä, minkä takia asia on tärkeä ja ajankohtainen sekä käsitellä omia ilmastotunteita.

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Aihetta valitessamme pohdimme paljon eettistä näkökulmaa lasten ilmastokasvatuksessa. Koemme, että lasten on tärkeää oppia aiheesta jo ennen kouluikää, jotta koulussa toteutettava ilmastokasvatus ei olisi lapsille vierasta. Itsereflektiomme kautta pyrimme toimimaan mahdollisimman eettisesti. Koemme aiheen olevan sen tärkeydestä huolimatta herkkä. Emme oppaallamme tai toiminnallamme halua aiheuttaa tai lisätä kenenkään ihmisen ilmastoahdistusta, vaan positiivisten ja lapsilähtöisten tuokioiden kautta innostaa sekä lapsia että aikuisia ilmastokasvatuksen aiheiden pariin. Oppaassa ei esimerkiksi käytetä ilmastonmuutoksen käsitettä tai välitetä sellaista viestiä, että maailma tuhoutuu. Kasvattajan tulisi aina ilmastokasvatusta käsitellessä pohtia sen soveltuvuutta ikätaso huomioiden.

Pihkalan (2019) mukaan ilmastoahdistuksesta puhutaan nykyään yhä enemmän ja se on osa ympäristöahdistusta, joka on ilmiönä laajempi. Molempiin liittyy erilaisia tuntemuksia kuten surua, pelkoa, huolta ja voimattomuutta, jotka liittyvät ympäristöongelmiin ja niiden uhkisiin. Ilmasto- ja ympäristöahdistus eivät ole sairauksia, vaan ne ovat reaktiona ymmärrettäviä suhteessa moninaisesti ympäristöongelmiin. Voimakkaammille ilmastoahdistuksen oireille altistavat tutkimusten mukaan tietyt tekijät ja oireiden määrään vaikuttaa ilmastonmuutokseen liitettyjen, ympärillä tapahtuvien ympäristömuutosten vakavuus. Erityisen altistuneita ovat lapset ja nuoret sekä mielenterveysongelmia muutenkin kokevat henkilöt, koska he ovat haavoittuvassa asemassa olevia psyykkisen käsittelykapasiteettinsa kannalta. (Pihkala 2019, 4-11.)

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa oleva arjen hektisyys, kiire ja kasvattajien paine suunnitella sekä toteuttaa opettavaista ja lapsilähtöistä toimintaa vaikuttavat mielestämme työn laatuun. Koemme, että kasvattajan käyttämä aika toiminnan suunnittelemiseen on pois lasten kanssa vietettävästä ajasta. Tekemämme oppaan avulla haluamme tehdä toiminnan suunnittelemisesta tehokkaampaa, kun kasvattajat pystyvät oppaallamme toteuttaa valmiiksi suunniteltuja toimintatuokioita. Haluamme vaikuttaa ilmastokasvatuksen lisääntymiseen ja helpottaa kasvattajien suunnittelutyötä oppaallamme, mikä lisää mielestämme opinnäytetyön eettisyyttä. Opas voidaan lisätä myös MAPPA-materiaalipankkiin, josta se on helposti saatavilla. MAPPA on Suomen luonto- ympäristökoulujen liitto ry:n ylläpitämä materiaalipankki ulkona oppimisen, ympäristökasvatuksen ja kestävä elämäntavan opettamiseen. Materiaalia on koottu kasvatukseen, opetukseen sekä nuorisotyötä varten. (MAPPA.fi 2020.)

Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys on koostettu ajankohtaisista ja luotettavista lähteistä. Olemme hakeneet tietoa aiheestamme monipuolisesti ja koonneet niistä mielestämme olennaisimmat kohdat opinnäytetyöhömmä. Kokosimme tietoa virallisten tahojen ja eri asiantuntijoiden kirjoittamista kirjoista sekä sähköisistä artikkeleista ja julkaisuista. Käytimme lähteenä lakia sekä myös kansainvälisiä lähteitä, koska ilmastonmuutos on globaalisti tutkittu ilmiö. Ilmastokasvatus on käsitteenä vielä sen verran uusi, että käytimme luotettavuuden lisäämiseksi muita ilmastokasvatuksen lähikäsitteitä, kuten kestävä kehityksen kasvatusta ja ympäristökasvatusta. Teoreettiseen viitekehykseemme perustuen teimme oppaastamme tehokkaan ja toimivan esiopetuksen työntekijöiden apuvälineen ilmastokasvatuksen toteuttamiseen. Suomen esiopetuksen ja esiopetusikäisten lasten ymmärtäminen oli opinnäytetyömme kannalta keskeistä, jotta ilmastokasvatusoppaastamme saatiin mahdollisimman luotettava.

Opinnäytetyö ja opas toteutettiin parityönä, mikä lisää luotettavuutta, koska aineistoa kerättiin pääosin erikseen. Näin saimme enemmän näkökulmia ja lähteitä työhömmä. Luotettavuutta lisää myös palaute yhteistyökumppaniltamme, opinnäytetyön ohjaajilta ja opponenteilta prosessin ajalta. Palautteen avulla pystyimme tarkentaa ja kehittää työtämme.

6.2 Ilmastokasvatuksen tulevaisuus esiopetuksessa

Ilmastokasvatuksen käsitettä ei ole erikseen esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) mainittu, vaikka siihen liittyviä aihepiirejä käsitelläänkin esiopetuksessa. Pohdimme, että ilmastokasvatuksen yleistyminen varhaiskasvatuksen kentällä on selkeintä aloittaa esiopetuksen kautta. Uskomme ilmastokasvatuksen lisääntyvän esiopetuksessa ja sen myötä varhaiskasvatuksessakin, ja koemme vaikuttavamme tähän prosessiin opinnäytetyömme avulla. Mielestämme ilmastokasvatus tuo tarpeellisia näkökulmia ympäristö- ja kestävä kehityksen kasvatukseen ja sitä pitäisi toteuttaa aktiivisesti esiopetuksen arjessa. Uskomme myös, että ilmastokasvatuksen käsite on yleistymässä. Ilmastotietoisuuden voidaan kokea lisääntyneen. Ilmastoystävällisten arvojen ja asenteiden omaksuminen on ilmastonmuutoksen hillitsemisessä

olennaista ja ilmastotekojen tulisi olla jokaisella osana tavallista arkea. Lasten mallioppimisen takia kasvattajien tulisi varhaiskasvatuksessa pyrkiä toimimaan mahdollisimman ilmastoystävällisesti.

Oppilaitoksissa ja työelämässä ilmastoasenteet ja -teot ovat todennäköisesti entistä enemmän näkyvillä. Ilmastokasvatusta toteutetaan perusopetuksessa ja varhaiskasvatuksessa, mutta kokemuksiemme mukaan suomenkielistä materiaalia ilmastokasvatuksesta on yhä melko vähän. Ilmastokasvatuksen lähikäsitteistä on kuitenkin materiaalia pitkältä ajalta. Ilmastokasvatuksen käsitteen yleistyessä varhaiskasvatuksen ilmastokasvatuksen materiaali tulee toivottavasti lisääntymään. Open ilmasto-opas (2016) on kehitetty perusopetuksen ilmastokasvatuksen tueksi, mutta varhaiskasvatuksen tai yksilöllisesti esiopetuksen ilmastokasvatukseen tarkoitettua opasta emme löytäneet, ja pyrimmekin vaikuttamaan siihen opinnäytetyömme produktiolla.

Produktiona toteuttamamme ilmastokasvatusopas soveltuu monipuolisuudessaan esiopetusikäisille ja soveltaen eri-ikäisillekin. Sitä voi hyödyntää myös esimerkiksi iltapäiväkerhoissa tai alkuopetuksessa peruskouluissa. Ilmastokasvatusopastamme voi jatkokehittää kehittämällä lisää ilmastokasvatuksen toimintakertoja tai esimerkiksi toteuttamalla ilmastokasvatusoppaan lasten huoltajille. Opasta voi hyödyntää kaikki ilmastokasvatuksesta kiinnostuneet kasvatuksen ja koulutuksen toimialan sekä sosiaalialan toimijat, jotka työskentelevät lasten kanssa. Ilmastokasvatusoppaamme soveltuu myös kotioloihin teoriaosuuden, omaehtoisten tehtävien sekä kirja- ja retki-ideoiden osalta. Kotona omaehtoisten tehtävien tekeminen osallistaa myös vanhempia toimimaan ilmastoystävällisesti. Laitoimme ilmastokasvatusoppaaseemme esimerkiksi bingon, jonka tehtävät liittyvät ilmastoystävällisiin tekoihin kotona ja tarkoitus on suorittaa se yhdessä vanhemman kanssa.

Ilmastoystävällisiä arvoja tulisi harjoitella jo lapsesta lähtien, jotta tavat muotoutuisivat luonnolliseksi osaksi arkea. Ilmastokasvatusta voi mielestämme toteuttaa positiivisin keinoin lapsen kehitystason mukaisesti ilman ilmastoahdistuksen aiheuttamista. Uskomme, että ilmastokasvatuksen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa voisi vähentää mahdollista ilmastoahdistusta, kun lapsi olisi omaksunut ilmastokasvatuksen teemoja jo ennen perusopetukseen siirtymistä. Ilmastokasvatus pyrkii lisäämään ilmastomuutos-ilmion ymmärrystä (Lehtonen & Cantell 2015, 3). Mielestämme ilmastomuutosta ei kuitenkaan käsitteenä tarvitse käsitellä alle kouluikäisten lasten kanssa ollenkaan, koska käsite voi lasten näkökulmasta olla pelottava ja ilmiön todellinen ymmärtäminen mahdotonta. Ilmastokasvatuksella pyritään myös ohjaamaan ihmisten käyttäytymistä ja toimintaa ilmastomuutoksen hillitsemistä ja siihen sopeutumista edistäen (Lehtonen & Cantell 2015, 3), minkä takia ilmastokasvatuksen toteuttaminen jo varhaiskasvatuksessa on mielestämme tärkeää. Lapsen luontosuhteen vahvistaminen ja kehittäminen on tärkeää, ja koemme, että ilmastokasvatusta voidaan toteuttaa esiopetusikäisten lasten kanssa luonnon ja sään tutkimisen ja sitä kautta ilmaston käsitteeseen tutustumisen

pohjalta. Ilmastokasvatuksen aihepiirejä voi monipuolisesti käsitellä esiopetuksessa toiminnallisten menetelmien avulla eri toimintaympäristöissä.

YK:n yksi kestävä kehityksen tavoitteista on ilmastovastuu eli toimet ilmastonmuutosta vastaan. Ilmastovastuuseen liittyvät sekä ilmastonmuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen liittyvät näkökulmat. Ilmastovastuun alatavoitteena on parantaa ja lisätä tietämystä sekä koulutusta liittyen ilmastomuutoksen hidastamiseen, siihen sopeutumiseen ja sen vaikutusten lievittämiseen. (Ilmastovastuu koulutuksessa -vaikutusohjelma 2020.) Vuonna 2019 on Opetushallitus yhteistyössä muiden tahojen kanssa määritellyt vision vuodelle 2025 ilmastovastuun oppimiseksi. Ilmastovastuun oppimisen tavoitteiksi asetettiin ilmastokasvatuksen ja koulutuksen toteutuminen, ilmastovastuun kattava osaaminen, toimintamallien sekä käytäntöjen aktiivinen jakaminen ja oppimisen yhteisöjen ilmastovastuullinen toimintakulttuuri. Tavoitteiden saavuttamiseksi kehitettiin toimenpide-ehdotukset. Toimenpiteiksi määritettiin muun muassa opettajien sekä johtajien kouluttaminen varhaiskasvatuksesta alkaen ilmastovastuullisuuteen tehden siitä päiväkotien yhden perustehtävän. Toimenpiteitä ovat myös ilmastovastuun lisääminen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin ja ilmastokasvatuksen kokonaisvaltaisen toteuttaminen polkupyörämallin (Kuvio 1) keinoin. (Ilmastovastuun oppiminen -visio, tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset 2020.)

Koemme, että ilmastokasvatuksen korostamat näkökulmat ilmastoon ja ilmastovastuullisuuteen liittyen ovat tärkeitä tulevaisuutta varten. Ilmastokasvatuksen avulla lapset pystyisivät tulevaisuudessa käsittelemään informaatiotulvaa ja eri perspektiivejä ilmastoaiheisiin liittyen samanaikaisesti ympäristön monimuotoisuutta suojellen. Ilmastovastuullisen käyttäytymisen edistäminen, ihmisten toiminta ja osaaminen, ei kuitenkaan ole pelkän tiedotuksen varassa, vaan siihen liittyy monia taustalla vaikuttavia seikkoja. Ihmisillä on erilaisia motivoivia tekijöitä ja ilmastokasvatuksessa tulee huomioida monenlaiset kontekstit ja seikat, jotka vaikuttavat motivaatioon. Yhteiskunnan rakenteet ja infrastruktuuri vaikuttavat omalta osaltaan ihmisten ilmastovastuulliseen käyttäytymiseen. (Lehtonen & Cantell 2015, 17.) Ilmastokasvatukseen liittyvät asiat eivät ole yksinkertaisia ja ihmisten toiminta ei muutu pelkästään tiedotuksen lisäämisellä, mutta uskomme, että ilmastokasvatuksen monipuolinen toteuttaminen osana esiopetuksen arkea on merkittävää tulevaisuuden kannalta. Esiopetuksen kasvattajien on mielestämme tärkeää kouluttautua ilmastokasvatukseen liittyen, jotta tietotaito on ajantasaista ja pysyy muutoksessa mukana samalla kehittyen kasvattajana.

Lähteet

Painetut

- Ahonen, T. 2017. Palvelumuotoilu sotessa. Palvelumuotoilun käsikirja sosiaali- ja terveysalan palvelujen kehittämiseen. 2. painos. Espoo: Muutoksen voima.
- Hung, C. C. 2014. Climate Change Education. Knowing, doing and being. Oxfordshire: Routledge.
- Jantunen, M. 2011. Lapsilähtöinen kasvatus. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela R. (toim.) 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 6-11.
- Jantunen, T. 2011. Esikouluikäisen oppimisen luonne. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela R. (toim.) 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 54-64.
- Jantunen, T. & Mäkelä, J. 2011. Lapsen kasvu ihmisyyteen ja yhteisöllisyyteen. Teoksessa Jantunen, T. & Lautela R. (toim.) 2011. Lapsilähtöinen esiopetus. Helsinki: Tammi, 70-80.
- Karvonen, P. & Lehtinen, T. 2009. Yhdessä leiki, liiku ja lue lapsesi kanssa. Helsinki: Erilaisten oppijoiden liitto.
- Koivula, M., Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Oppimista, osallisuutta ja hyvinvointia. Tampere: Vastapaino.
- Luukkonen, E. & Sääkslahti, A. 2004. Liikunnan salaisuudet, esiopetus. Helsinki: WSOY.
- Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pönkkö, A. & Sääkslahti, A. 2013. Liikuntapedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Jaakkola, T., Luukkonen, J. & Sääkslahti, A. (toim.) 2013. Liikuntapedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus, 462-481.
- Rentola, M. 2006. Hyvä Opas. Teoksessa Jussila, R., Ojanen, E. & Tuominen, T. (toim.) 2006. Tieto Kirjaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura, 92-107.
- Roos, P. 2015. Lasten kerrontaa päiväkotiarjesta. Väitöskirja. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampere: Tampere University Press.

Ruokonen, I. 2001. Äänimaisemia ja ilmaisun iloa musiikin kielellä. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2001. Taiteen ja leikin lumous. Helsinki: Finn Lectura, 120-143.

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Silvén, M., Mattinen, A., Lepola, J. & Husu, J. 2013. Oppimisen ja kouluvalmiuksien tukeminen varhaiskasvatuksen keinoin. Teoksessa Pyhältö, K. & Vitikka, E. (toim.) 2013. Oppiminen ja pedagogiset käytännöt varhaiskasvatuksesta perusopetukseen. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 9/2013. Helsinki: Opetushallitus, 48-78.

Sääkslahti, A. 2015. Liikunta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Taipale, T. & Sirola-Korhonen, K. 2017. Osallistavat menetelmät. Vinkkejä ja virikkeitä kouluttajalle. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto KSL ja KSL-opintokeskus.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2004. Toiminnallinen opinnäytetyö. 1.-2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Virkki, P. 2015. Varhaiskasvatus toimijuuden ja osallisuuden edistäjänä. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto. Filosofian tiedekunta. Soveltavan kasvatustieteen ja opettajankoulutuksen osasto. Helsinki: Itä-Suomen yliopisto.

Sähköiset

5-6-vuotiaan älyllinen kehitys. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 30.12.2019. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/5-6-v/5-6-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>

6-7-vuotiaan älyllinen kehitys. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 17.1.2020. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/6-7-v/6-7-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>

Aivoriihi. 2012. Innokylä. Viitattu 11.2.2020. <https://www.innokyla.fi/web/malli109565>

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Opetushallitus. Viitattu 19.12.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Esiopetus. 2019a. Helsingin kaupunki. Viitattu 30.12.2019. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kasvatus-ja-koulutus/paivahoito/esiopetus>

Esiopetus. 2019b. Helsingin kaupunki. Viitattu 15.1.2020. <https://www.hel.fi/varhaiskasvatus/fi/paivakodit/floora/esiopetus/>

Euroopan komissio. 2011. Varhaiskasvatuksella parhaat mahdolliset lähtökohdat lasten tulevaisuudelle. Komission tiedonanto KOM 2011, 66. Bryssel. Viitattu 10.1.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0066&from=FI>

Helsingin esiopetuksen opetussuunnitelma. 2016. Helsingin kaupunki. Viitattu 24.1.2020. <https://www.hel.fi/static/liitteet/vaka/Esiopetussuunnitelma-2016.pdf>

Idea- ja varhaisvaiheen kehittäminen. 2013. Viitattu 11.2.2020. <https://www.innokyla.fi/web/malli167242>

Ilmastovastuu koulutuksessa -vaikutusohjelma. 2020. Opetushallitus. Viitattu 21.5.2020. <https://www.oph.fi/fi/tietoa-meista/ilmastovastuu-koulutuksessa-vaikutusohjelma>

Ilmastovastuun oppiminen - visio, tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset. 2020. Opetushallitus. Viitattu 21.5.2020. <https://www.oph.fi/fi/tietoa-meista/ilmastovastuun-oppiminen-visio-tavoitteet-ja-toimenpide-ehdotukset>

Järvelä, M., Lanki, T., Ratinen, I., Kortetmäki, T., Huttunen, S. & Turunen, A. 2018. Osallistaminen ilmastopolitiikassa. Suomen Ilmastopaneeli. Raportti 1/2018. Viitattu 17.5.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018092436449>

Kiminki, I-E. 2015. Yhteinen maapallo - kuinka minä liityn maailmaan? Globaalia ympäristökasvatusta varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja alkuopetuksessa - kasvattajan opas. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura. Viitattu 10.1.2020. https://vihrealippu.fi/wp-content/uploads/2018/01/maapallo_vaka_web.pdf

Krause, C. & Sajaniemi, N. 2012. Oppimisen palapeli. Teoksessa Kujala, T., Krause, C., Sajaniemi, N., Silvén, M, Jaakkola, T. & Nyyssölä, K. (toim.) 2012. Aivot, oppimisen valmiudet ja koulunkäynti. Neuro- ja kognitiotieteellinen näkökulma. Opetushallitus. Muistio 1/2012. Viitattu 28.12.2019. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/138958_aivot_oppimisen_valmiudet_ja_koulunkaynti.pdf

Lehtonen, A. & Cantell, H. 2015. Ilmastopaneeli. Ilmastokasvatus osaamisen ja vastuullisen kansalaisuuden perustana. Suomen ilmastopaneeli. Raportti 1/2015. Viitattu 10.1.2020. <https://www.ilmastopaneeli.fi/wp-content/uploads/2018/10/Ilmastokasvatuksen-raportti-9.6.2015.pdf>

MAPPA.fi. 2020. Viitattu 14.5.2020. <https://mappa.fi/fi/etusivu>

- May, S. 2017. What Is Climate Change?. Nasa. Viitattu 23.1.2020. <https://www.nasa.gov/audience/forstudents/k-4/stories/nasa-knows/what-is-climate-change-k4.html>
- Mitä on esiopetus?. 2019. Opetushallitus. Viitattu 27.12.2019. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-esiopetus>
- Mitä on kestävä kehitys. 2017. Ympäristöministeriö. Viitattu 17.12.2019. https://www.ymparisto.fi/fi-fi/ymparisto/kestava_kehitys/mita_on_kestava_kehitys
- Oppimisen ja koulunkäynnin tuki. 2020. Opetushallitus. Viitattu 13.1.2020. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/oppimisen-ja-koulunkaynnin-tuki>
- Oppimisteoriat ja -strategiat. 2020. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 16.1.2020. <https://www.uef.fi/fi/web/aducate/oppiminen1>
- Osallistujat Suomessa. 2020. Vihreä lippu. Viitattu 16.1.2020. <https://vihrealippu.fi/osallistujat/>
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Finlex. Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 27.12.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pieni opas ilmastokasvatukseen. 2019. Vihreä lippu. Viitattu 11.1.2020. <https://vihrealippu.fi/wp-content/uploads/2019/02/Pieni-ilmasto-opas-web.pdf>
- Pihkala, P. 2019. Ilmastoahdistus ja sen kanssa eläminen. MIELI Suomen Mielenterveys ry. Viitattu 20.1.2020. https://mieli.fi/sites/default/files/materials_files/ilmastoahdistusraportti-mieli2019-web.pdf
- Päiväkoti Floora. 2019. Helsingin kaupunki. Viitattu 15.1.2020. <https://www.hel.fi/varhaiskasvatus/fi/paivakodit/floora>
- Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.2.2020. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>
- Sipari, P. (toim.) 2016. Open ilmasto-opas. Viitattu 10.1.2020. <https://openilmasto-opas.fi/wp/wp-content/uploads/2016/09/open-ilmasto-opas-2016.pdf>
- Tolppanen, S., Aarnio-Linnanvuori, E., Cantell, H. & Lehtonen, A. 2017. Pirullisen ongelman äärellä - Kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen malli. Kasvatus 5/2017, 456-468. Viitattu 11.1.2020. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/kasvatus-5-2017-tolppanen-ym.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Viitattu 17.5.2020.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

What are climate change and global warming?. 2020. WWF. Viitattu 24.1.2020.

<https://www.wwf.org.uk/climate-change-and-global-warming>

Yksikön toimintasuunnitelma. 2019. Varhaiskasvatusyksikkö Floora 2019-2020. Helsingin kaupunki. Viitattu 16.1.2020. <https://www.hel.fi/static/liitteet-2019/KasKo/paivakodit/floora/Vy%20Flooran%20toimintasuunnitelma%202019-2020.pdf>

Kuviot

Kuvio 1: Kokonaisvaltaisen ilmastokasvatuksen polkupyörämalli (Tolppanen ym. 2017)	16
Kuvio 2: Kehittämistoiminnan vaiheet	25
Kuvio 3: Tulospuu	29

Liitteet

Liite 1: Palautekyselyrunko	42
-----------------------------------	----

Liite 1: Palautekyselyrunko

Palautekyselyrunko

Vastaukset ovat nimettömiä.

Toiminta:

- Minkä koitte pitämässänne toimintatuokiossa hyvänä ja toimivana? Mitä voisi kehittää?
- Oliko toiminta sopiva tapa käsitellä ilmastokasvatukseen liittyvää aihetta?
- Oliko toiminnallisuus huomioitu esiopetusikäisten oppimisen näkökulmasta riittävästi?
- Arvio toiminnan soveltumisesta lapsiryhmälle lapsiryhmän koon, toimintaympäristön ja toiminnan keston perusteella?
- Mitä lapset pitivät toiminnasta?

Opas:

- Onko oppaan toimintatuokioon liittyvä materiaali (kuvitus & ohjeet) esitetty oppaassa selkeästi ja toimintaan johdattelevasti?
- Mitä oppaassa voisi kehittää?
- Vapaita kommentteja oppaan materiaaliin liittyen?